

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ترجمہ حج البلاغہ

حضرت امیر المومنین علی (ع)

(بالتجید نظر و ویرایش جدید)

مؤسسہ فرہنگی تحقیقاتی امیر المومنین (ع)

استاد محمد دشتی (د)

○ مختصری از زندگی نامه حجت الاسلام استاد محمد دشتی

استاد محمد دشتی رحمته الله علیه در سال ۱۳۳۰ در روستایی به نام «آزادمون» از توابع شهرستان محمود آباد متولد شدند. پس از گذراندن مراحل ابتدایی، در سال ۱۳۴۲، با توجه به علاقه شدید ایشان نسبت به علوم حوزوی، وارد حوزه علمیه شده و در حوزه علمیه شهر آمل «مسجد امام حسن عسکری علیه السلام» به فراگیری علوم حوزوی پرداختند. سپس در سال ۱۳۴۳ وارد حوزه علمیه قم شده و در مدرسه حضرت آیه الله العظمی گلپایگانی رحمته الله علیه مشغول به تحصیل شدند، و در مدارس رضویه و فیضیه ادامه تحصیل دادند.

دروس خارج فقه را خدمت حضرت آیه الله مشکینی (کتاب حدود و دیات) و حضرت آیه الله جوادی آملی (متاجر) و حضرت آیه الله مکارم شیرازی (صلوة) و یک دوره اصول را خدمت حضرت آیه الله میرزا هاشم آملی رحمته الله علیه فرا گرفتند. در فلسفه، (کتاب اشارات) را خدمت حضرت آیه الله حسن زاده آملی و (کتاب اسفار اربعه) را خدمت حضرت آیه الله جوادی آملی و حضرت آیه الله محمدی گیلانی و (شرح منظومه) را خدمت آیه الله حقی فرا گرفتند.

روش تحقیق و نویسندگی را ابتداء در محضر شهید مفتاح رحمته الله علیه و سپس حضرت آیه الله سبحانی و شهید محمد مصطفوی کرمانی رحمته الله علیه، در طول سالهای ۵۰ تا ۵۷ آموختند.

استاد دشتی رحمته الله علیه در تحقیقات خود، محور اصلی را نهج البلاغه قرار دادند و در ضمن آن به عقاید اسلامی، فلسفه احکام، و ارزیابی زندگی سیاسی اهل بیت علیهم السلام نیز توجه داشتند. از استاد دشتی رحمته الله علیه حدود ۱۱۰ اثر گران بها به یادگار مانده است که به جهت دارا بودن از قلم روان و بیان مطالب مورد نیاز جامعه، مورد استقبال فراوانی قرار گرفته است.

○ فرمایشات مقام معظم رهبری (حفظه الله) پیرامون استاد دشتی

مقام معظم رهبری (حفظه الله) در دیدار خانواده استاد با ایشان «متم تیرماه ۱۳۸۰»، ضمن بیان فرمایشات بسیار مهم و ارزشمندی پیرامون شخصیت وجودی استاد دشتی رحمته الله علیه و تألیفات ایشان، فرمودند: آقای دشتی جزو عناصر مفید بودند، زحمات ایشان با ارزش بود. وقتی ایشان پیش ما آمدند، من خیلی خوشحال شدم. قبلاً فهرست ایشان را بر نهج البلاغه (معجم المفهرس نهج البلاغه) دیده بودم. حیف شد. ایشان می توانست سال ها خدمت کند، ایشان خیلی پرشور و پر انرژی بودند. خداوند انشاء الله این زحمات را از ایشان قبول کند. احترام به ایشان، احترام به اسلام، امیرالمؤمنین و نهج البلاغه است.

مقام معظم رهبری پس از ستوال کردن از تعداد تألیفات استاد فرمودند:

ایشان ۱۱۰ جلد کتاب چاپ شده و چاپ نشده داشتند؟ بسیار خوب، ماشاء الله، چه عمر با برکتی. من اغلب کتاب های ایشان را مطالعه کردم، بسیار مفید و خوب هستند. با این سن کم این تعداد کتاب، بسیار خوب است. کتاب های ایشان خیلی مفید است، کتاب معجم ایشان از همه بهتر است، من نگاه کرده بودم، خیلی خوب است. ترجمه نهج البلاغه ایشان از همه ترجمه ها، بلکه از اغلب ترجمه های موجود بهتر است، وقتی برای مدارس نهج البلاغه تقاضا کردند، ترجمه ایشان را پیشنهاد دادم.

﴿ایشان خوش سلیقه، خوش رو و با پشت کار بودند.﴾

• ترجمه نهج البلاغه

همراه با :

- ۱ - عنوان دادن به مفاهیم نهج البلاغه (۲۷۳۰ عنوان) در متن عربی و فارسی
- ۲ - نامگذاری خطبه‌ها، نامه‌ها، حکمت‌ها (۱۵۰۰ عنوان)
- ۳ - اشاراتی به علوم و فنون روز
- ۴ - عمومی بودن ترجمه
- ۵ - رعایت اصل پیام رسانی در ضرب المثل‌ها
- ۶ - تفسیر صحیح متشابهات و عبارات‌های مشکل
- ۷ - آوردن نکات تاریخی و جغرافیای اماکن در پاورقی
- ۸ - آوردن اسامی اشخاص و اماکن در متن و پاورقی
- ۹ - ثبت شأن صدور خطبه‌ها، نامه‌ها، حکمت‌ها
- ۱۰ - فهرست موضوعی دارای حدود ۱۸/۰۰۰ عنوان کلی و جزئی
- ۱۱ - فهرست مطالب کامل
- ۱۲ - آوردن توضیحات ضروری در متن و پاورقی
- ۱۳ - حل تضادهای ظاهری
- ۱۴ - آوردن اختلاف نسخه‌ها
- ۱۵ - شماره‌گذاری متن عربی
- ۱۶ - آوردن موضوعات کلی خطبه‌ها، نامه‌ها، حکمت‌ها (مثل: سیاسی، اخلاقی، اقتصادی)
- ۱۷ - ترجمه توضیحات سید رضی با عنوان (می‌گویم)
- ۱۸ - مشخص کردن مرجع ضمایر (هم، آنهم، اند) که مورد نظر امام بودند.
- ۱۹ - مشخص کردن مخاطب‌های امام علیه السلام در نهج البلاغه
- ۲۰ - تفسیر صحیح عبارات عام و خاص، مطلق و مقید
- ۲۱ - تبیین صحیح اهداف امام علیه السلام در طرح ارزش‌ها و مبانی اعتقادی
- ۲۲ - آوردن آدرس آیات قرآن (در پاورقی)
- ۲۳ - آوردن برخی از اشعار ضروری
- ۲۴ - آوردن مدارک بعضی از احادیث موجود در کتاب
- ۲۵ - آوردن آمار و ارقام ضروری
- ۲۶ - اشاره به نقد مکاتب رایج در پاورقی
- ۲۷ - آوردن جدول اختلاف نسخه‌های مختلف نهج البلاغه
- ۲۸ - تصحیح آدرس‌ها و کلمات در ترجمه و فهرست

○ سایر همکاران :

- کنترل و تصمیع : ۱ - دکتر سید محمد شفیعی ۲ - حجت الاسلام محیطی ۳ - حجت الاسلام سید هاشم حسینی کوهساری
- ویراستاری متن : ۱ - سید محمود علوی ۲ - محمد نصیری ۳ - محمد مهدی دشتی
- مروفه‌بینی و صفحه آرایی : ۱ - محمد مهدی دشتی ۲ - حسین دشتی

علی ابن ابی طالب (ع)، امام اول، ۲۳ سال قبل از هجرت - ۴۰ ق.
 [نهج البلاغه. فارسی - عربی]
 نهج البلاغه / امام علی؛ ترجمه محمد دشتی. - قم: مشعل هدايت، ۱۳۹۰.
 ۷۵۲ ص.
 ۸۰۰۰ ریال:
 ISBN: 978-600-92231-0-7
 فهرست نویسی براساس اطلاعات فیبا
 عنوان دیگر: ترجمه نهج البلاغه.
 ۱. علی بن ابی طالب (ع)، امام اول، ۲۳ سال قبل از هجرت - ۴۰ ق. - خطبه ها. ۲. علی بن
 ابی طالب (ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. - نامه ها. ۳. علی بن ابی طالب (ع)، امام اول،
 ۲۳ سال قبل از هجرت - ۴۰ ق. - کلمات قصار. الف. دشتی، محمد، ۱۳۳۰-۱۱۳۸۰ مترجم.
 ب. عنوان. ج. عنوان: ترجمه نهج البلاغه. د. عنوان: نهج البلاغه. فارسی - عربی
 Bp ۳۸/۰۴۱
 ۲۹۷/۹۵۱۵

انتشارات مشعل هدايت

شناسنامه کتاب	
نام کتاب	ترجمه نهج البلاغه
مؤلف	استاد محمد دشتی (ره)
ناشر	مشعل هدايت
نوبت چاپ	اول / ۱۳۹۰
شمارگان	۵۰۰۰
چاپ	الهادی
قیمت	۸۰۰۰ تومان

مرکز پخش

قم: کتاب گستر جوان - تلفکس ۲۹۲۹۸۴۴-۰۲۵۱

همراه ۰۹۱۲۳۵۱۱۳۵۲ - ۰۹۱۳۲۰۲۸۰۷۴

بسم الله الرحمن الرحيم

«به نام آن که علی علیه السلام را به جهانیان عطا فرمود»

از سال ۴۰۰ هجری که سید رضی رحمته الله علیه با فکری نورانی و با اهدافی والا، به جمع آوری برخی از آثار علمی حضرت امیرالمؤمنین علی علیه السلام همت گماشت و نهج البلاغه را تدوین کرد که عطر وجودی آن جان و جهان را شاداب نمود، تا کنون، ترجمه های گوناگونی به زبان فارسی تحقق پذیرفته و هر یک از مترجمان با اهداف و انگیزه های متفاوتی به اقیانوس همیشه موج علوم علوی نگرسته اند.

• اول - انگیزه های ترجمه

با شناسایی و جمع آوری ۳۰ ترجمه کامل از نهج البلاغه، از قرن پنجم (به تصحیح عزیزالله جوینی) تا روزگار نورانی انقلاب اسلامی ایران، و بررسی اهداف و شیوه ها و قابلیت های نهفته در آن و با توجه به ضرورت مطرح کردن مفاهیم نهج البلاغه از نظر کاربردی در مجامع فرهنگی، به این نتیجه رسیدیم که هنوز هم به ترجمه های دیگری نیاز است؛ زیرا:

یکی با جاذبه های ادبی قلم زده؛
و دیگری در مرز و حدود الفاظ و عبارات مانده؛
برخی با شیوه های ترجمه آزاد، دچار تندروی هایی شدند؛
و برخی دیگر تفسیر و ترجمه را به هم آمیخته اند؛
بعضی در ترجمه تحت اللفظی موفق، اما در پیام رسانی کوتاهی کرده اند؛
و بعضی دیگر در پیام رسانی موفق، اما از حدود الفاظ و عبارات فاصله گرفته اند؛
و مخاطب ترجمه ها نیز از نظر کاربردی متفاوتند؛

برخی از ترجمه ها به قشر خاصی از جامعه تعلق دارد (مثلاً محققان و ادیبان و اهل نظر می توانند از آن بهره مند گردند)؛ و برخی دیگر به گونه ای سامان یافته اند که برای نسل معاصر قابل استفاده نیستند و کاربرد عمومی ندارند. با توجه به واقعیت های یادشده، و با درک نیازهای نسل معاصر در کلاس های گوناگون علوم انسانی و معارف و نهج البلاغه، بر آن شدیم تا ترجمه ای گویا و متناسب با اهداف کاربردی از نهج البلاغه تحقق پذیرد که:

- الف - قابل فهم و درک برای عموم افراد جامعه باشد؛
 - ب - به گروه خاصی از جامعه تعلق نداشته باشد؛
 - ج - اصل پیام رسانی دقیقاً رعایت گردد؛
 - د - از هرگونه رمز و اشاره و کنایه و کلی گویی اجتناب شود؛
 - ه - مخاطب های امام علیه السلام آشکارا معرفی گردند؛
 - و - توضیحات ضروری در متن یا پاورقی آورده شود؛
 - ز - پیام ضرب المثل ها کشف، و به نسل معاصر شناسانده شود؛
 - ح - مفاهیم نهج البلاغه در قالب هزاران عنوان زیبا و گویا ارائه شود.
- تا همه اقشار جامعه بتوانند از آن بهره مند گردند.

با چنین آرزوها و اهداف ارزشمندی در آستانه نهج البلاغه زانو زدیم و از نور ولایت علوی مدد گرفتیم؛ که

همه از برکات کلاس‌های آموزشی و عنایات حضرت مولی‌الموحدین امیرالمؤمنین علیه السلام است. آری:
به ذره‌گر نظر لطف بوتراپ کنند به آسمان رود و کار آفتاب کنند

● دوم - نگاهی به ترجمه‌ها

برای شناخت صحیح ترجمه‌ها و توان کاربردی آن، باید از سطوح مختلف و گوناگون مفاهیم نهج‌البلاغه آگاهی داشت؛ باید بدانیم که: زرفای اقیانوس موج علوم علوی چگونه است؟ و معارف بلند و وحی گونه نهج‌البلاغه دارای چه ویژگی‌ها و تقسیماتی است؟ آنگاه به سراغ ترجمه‌ها برویم، و توان کاربردی آنها را مورد ارزیابی قرار دهیم. معارف عمیق و ارزشمند نهج‌البلاغه را می‌توان در سطوح مختلف و عمومی، تخصصی و فوق تخصصی به ارزیابی گذاشت.

الف - مفاهیم عمومی

مفاهیمی مانند مباحث تاریخی، اخلاق فردی، خودسازی، اخلاق عمومی، تذکرات عمومی، گفتگوهای عادی با مردم، با فرزندان و با کارگزاران حکومتی مفاهیمی عمومی‌اند. نسبت به این دسته از معارف نهج‌البلاغه، مشکل خاصی وجود ندارد و هرگونه ترجمه‌ای مفید است؛ ترجمه آزاد یا مقید به متن، یا ترجمه‌ای ادبی و... و با الفاظ و عباراتی قدیمی یا نوین.

ب - مفاهیم و معارف تخصصی

برخی دیگر از مباحث نهج‌البلاغه، فنی و تخصصی است و به علوم و فنون و رشته‌های تخصصی بسیاری از معارف و علوم انسانی و غیر انسانی تعلق دارد. از این رو زبان خاص خودش را می‌طلبد، و الفاظ و عبارات و شیوه‌های تحقیق مربوط به همان رشته‌ها را لازم دارد، مانند:

● مباحث کلامی، فلسفی، اعتقادی

● مباحث اقتصادی

● مباحث سیاسی و مدیریتی

● مباحث نظامی، جنگ و صلح، آموزش نظامی

● مباحث بهداشتی، طب و درمان

● مباحث روانشناسی، روانکاوی، روانشناسی بالینی (درمانی)

● مباحث جامعه‌شناسی

و دیگر مباحث ارزشمندی که به ده‌ها رشته علمی مصطلح امروز ارتباط پیدا می‌کند. طبیعی است که تنها با ترجمه الفاظ و عبارات نهج‌البلاغه نمی‌توان مفاهیم این دسته از مباحث تخصصی را به خوانندگان منتقل کرد. باید صاحب نظران هر یک از رشته‌های یادشده از دیدگاه تخصصی خویش به ارزیابی و کنکاش بپردازند تا حق مطلب اداء شده و ترجمه و تفسیر صحیحی تحقق پذیرد.

با توجه به این واقعیت است که می‌گوییم: برای نهج‌البلاغه، ترجمه‌ها و تفاسیری گوناگون ضرورت دارد تا مفاهیم گرانسنگ آن در تمام ابعاد، کشف و شناسایی گردد. زیرا پژوهشگری که تخصص او در رشته اقتصاد است و مباحث اقتصادی نهج‌البلاغه را خوب می‌فهمد و با دیگر دیدگاه‌های اقتصادی جهان معاصر تطبیق می‌دهد، قطعاً در مباحث روانشناسی نهج‌البلاغه ناتوان است و نمی‌تواند مفاهیم عمیق روانکاوی و روان

درمانی این کتاب را کشف و شناسایی و در قالب عبارات زیبایی ارائه دهد.

از این رو، شروح و ترجمه هایی که هم اکنون در جهان اسلام موجود است این مشکل را دارند که در تمام ابعاد نهفته در نهج البلاغه، کارآیی ندارند، زیرا هر کدام براساس شناخت و توانمندی خویش قلم زده اند. باید علوم و فنون نهفته شده در نهج البلاغه کشف و شناسایی گردد، سپس متخصصان هر یک از رشته ها، جذب و سازماندهی شوند و در یک حرکت پژوهشی دسته جمعی حساب شده، ترجمه نهج البلاغه با جامعیت بایسته ای سامان پذیرد که:

فقیه جامع الشرائطی، مباحث فقهی نهج البلاغه را عمیقاً کشف و شناسایی کند و روانشناسی، مباحث روانشناسی و روانکاوی نهج البلاغه را استخراج نماید و اقتصاد دانی، مباحث اقتصادی نهج البلاغه را در قالب های زیبایی طرح کند و هر متخصص صاحب نظری در یک هماهنگی لازم با دیگر متخصصان، نکته ها و ظرائف نهفته در رشته اختصاصی خویش را بخوبی بشناسد و هنرمندانه بشناساند. آنگاه می توان با خاطری آسوده بگویم: کار ترجمه و تفسیر نهج البلاغه پایان یافت.

هـ - مباحث فوق تخصصی

دسته ای دیگر از مباحث نهج البلاغه فوق تخصصی است و تنها با داشتن تخصص های مصطلح و معمولی در رشته های علمی، نمی توان در زرفای مفاهیم آن شناکرد بلکه ابزار و علوم و فنون خاص خودش را می طلبد تا بدرستی شرح و تفسیر گردند. در این قسمت نیز ترجمه ها و برخی از شروح موجود نهج البلاغه نمی توانند به همه نیازهای پژوهشگران پاسخ مثبت دهند، مانند:

الف - شناخت تشابهات نهج البلاغه؛

ب - شناخت مباحث عمیق فقهی و حل تضادهای ظاهری؛

ج - شناخت ضرب المثلها و استخراج پیامهای اصلی آن؛

د - روش رفع تعارض ظاهری بین حدیث و قرآن؛

هـ - رفع تعارض ظاهری نهج البلاغه با مبانی اعتقادی.

با کمال تأسف باید اعتراف کنیم که تمام ترجمه های موجود و اکثر شروح نهج البلاغه، نسبت به این قسمت از مباحث فنی آسان گذشته اند. نه تنها پیام اصلی ضرب المثل ها را نیاوردند، بلکه تنها با ترجمه ظاهری عبارات، مشکلاتی نیز به وجود آورده اند. عام و خاص، مطلق و مقید، درست ترجمه نشده و اهداف آموزشی امام علیه السلام ناشناخته مانده، و معلوم نشد که چرا:

یک جا دنیا را نکوشش کرده و در جای دیگر، آن را می ستایند؟ در خطبه ای تعقیب فراریان مطرح است و در نامه ای دیگر ترک تعقیب؟ یک جا دستور ریشه کن شدن مهاجمان و در چند خطبه دیگر دستور مدارا کردن با زخمی ها و فراریان مطرح است؟ در خطبه ای حکومت را نکوهش و در خطبه ای دیگر، ستایش می کند؟ نسبت به بانوان مطالبی به ظاهر متضاد وجود دارد؟ دنیاگرایی و ترک دنیا به هم آمیخته شده؟ دخالت در مسایل سیاسی را با انزواگرایی در کنار هم قرار داده است؟ کار و تولید، با ترک مال دنیا در کنار هم قرار داده شده؟ در نتیجه، خوانندگان ترجمه های موجود، دچار نوعی سرگردانی و اضطراب می شوند که سرانجام اهداف

آموزشی امام علی علیه السلام کدام است؟ و کدام یک را باید باور داشت؟ این دسته از مباحث فوق تخصصی باید با روش‌های دقیق اجتهاد، و اصول صحیح استنباط، هماهنگ با مبانی اعتقادی شیعه و در چهارچوب علم «تبادل و تراجم» که حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام و دیگر معصومین علیهم السلام به ما آموخته‌اند بررسی شود، تا نتایج مطلوب به دست آید که خود فرمودند و به ما آموختند:

● تضاد و تعارض در آیات قرآن وجود ندارد.

● تضاد و تعارض بین احادیث و قرآن وجود ندارد.

● تضاد و تعارض بین احادیث معصومین علیهم السلام وجود ندارد.

و در خطبه ۱۸۹ نهج البلاغه تذکر دادند که این‌گونه پژوهش‌ها از عهده هر کسی برنیاید:

إِنَّ أَمْرَنَا صَعْبٌ مُسْتَعَصِبٌ، لَا يَحْمِلُهُ إِلَّا عَبْدٌ مُؤْمِنٌ اِمْتَحَنَ اللَّهُ قَلْبَهُ لِلْإِيمَانِ وَلَا يَعْصِي حَدِيثَنَا إِلَّا صُدُورُ أَمِينَةٍ وَأَخْلَامُ رَزِينَةٍ

شناخت مسایل ما، کاری است بس دشوار، که جز بنده مؤمنی که خداوند قلبش را با ایمان آزموده آن را نپذیرد، و احادیث ما را جز سینه‌های امانتدار و عقل‌های سالم نمی‌توانند نگاهبان باشند.

این دسته از مباحث را باید با فراگیری علوم مقدماتی حوزه‌های علمیه و آگاهی از اصول استنباط و شیوه‌های اجتهاد، به ارزیابی گذاشت و در ترجمه، حاصل تحقیقات عمیق و گسترده را گنجانند، تا خواننده ترجمه نهج البلاغه به آسانی پیام امام علیه السلام را دریافت کند.

● سوم - آرزوها

از آغاز تحصیلات حوزوی (سال‌های ۲۳-۵۰) که ترجمه‌های موجود را مطالعه می‌کردم و کاستی‌های مفهومی را می‌یافتم، نگران و در فکر چاره اندیشی بودم که یکی از نوشته‌های جرج جبراق مسیحی، (اسناد ادبیات عرب در لبنان) را خواندم که اعتراف کرده بود: «جاذبه‌های کلمات امام علی علیه السلام شوری، در من ایجاد کرد که ۲۰۰ بار نهج البلاغه را مطالعه کردم».

چنان بر خود لرزیدم و به تعصب و غرور اعتقادی من ضربه وارد شد که تا مدتی حالت عادی نداشتم. بر خود نفرین کردم که چرا یک مسیحی، ۲۰۰ بار نهج البلاغه را می‌خواند اما من که خود را از شیعیان امام علی علیه السلام می‌شمارم و ادعای محبت و ولایت او را دارم به راستی چندبار نهج البلاغه را خوانده‌ام؟ و با مفاهیم ارزشمند آن به چه میزان آشنایی دارم؟ ما که در خانواده شیعه، از پدر و مادری شیعه، و از خاندان شیعه و در کشور شیعیان قرار داریم، چرا باید با نهج البلاغه بیگانه باشیم؟ از روزی که در جلسات نویسندگی شهید منتح (که روزهای جمعه در منزل ایشان در کوچه ممتاز قم برگزار می‌شد) شرکت کردم، و موضوع انتخابی من: «حکومت اسلامی» شد و شهید مفتوح فرمود: (یکی از متابع غنی که نسبت به حکومت اسلامی مباحث ارزشمند و گرانسنگی دارد، نهج البلاغه است. این کتاب را مطالعه کنید و مباحث مربوط به حکومت را استخراج و سازماندهی نمایید.) ورود من به آستانه نهج البلاغه با رهنمودهای آن اسناد والا مقام که پس از انقلاب اسلامی به درجه شهادت ممتاز شد، شکیل گرفت.

به سراغ نهج البلاغه رفتم، اما: فهرست جامعی نداشت؛ معجم المفهرس کاملی نداشت. در ابعاد گوناگون این کتاب از نظر پژوهشی کار نشده بود. قدم اول را با طرح تدوین (معجم المفهرس نهج البلاغه) آغاز کردیم و آرزوهای ما نسبت به جهانی و همگانی شدن نهج البلاغه، تا هم اکنون با تحقیق و تدوین و انتشار بیش از ۷۰ اثر تحقیقاتی تداوم یافت. آگاه آرزوها و ایده‌آل‌های ما نسبت به ترجمه نهج البلاغه، که حاصل تلاش ۵ سال

کار مداوم و تجربیات کلاس‌های آموزشی از رمضان تا رمضان است^(۱) با ویژگی‌های زیر سامان یافت.

۱- عنوان دادن به مطالب

برای استفاده عموم مراجعه‌کنندگان به سخنان علوی، سعی کردیم تا مفاهیم و مباحث نهج البلاغه را در قالب ۲۷۳۰ عنوان کلی و زیبا تقدیم داریم؛ زیرا عنوان زدن صحیح مطالب برای عموم افراد میسر نیست؛ و برخی در تطبیق مفاهیم کلی با مباحث نهج البلاغه دچار مشکل می‌شوند.

عرضه مباحث نهج البلاغه در قالب عناوینی زیبا و گویا، مراجعه‌کنندگان را در یافتن مطالب دلخواه یاری می‌دهد و کار مطالعه و استخراج مفاهیم ارزشمند نهفته در خطبه‌ها، نامه‌ها و حکمت‌ها را آسان می‌سازد.^(۲)

۲- نامگذاری خطبه‌ها، نامه‌ها و حکمت‌ها

یکی دیگر از ویژگی‌های این ترجمه، نامگذاری خطبه‌ها، نامه‌ها و حکمت‌هاست. با این روش در یک نگاه کلی محورهای اصلی مباحث نهج البلاغه به خوبی شناسانده می‌شود و مطالعه‌کنندگان را در یافتن موضوعات انتخابی در نهج البلاغه کمک می‌کند.

موضوعاتی که در نامگذاری کلی خطبه‌ها، نامه‌ها و حکمت‌ها مطرح شده‌اند دارای حدود ۱۵۰۰ عنوان در ۷۴ رشته تخصصی است، که در آن سمت‌گیری و اهداف کلی مطالب نهج البلاغه مشخص شده است.

۳- اشاراتی به علوم و فنون

هرگز نخواستیم تا نظریه‌های علمی را بر نهج البلاغه تحمیل، یا نهج البلاغه را توجیهی برای دیدگاه‌ها و نظریه‌های علمی مطرح جهان معاصر قرار دهیم.

هدف ما این بود که هر جا کاوش‌های علمی، و مرزهای اندیشه بشری توانسته برده‌ای از روی واقعیتی بردارد و به افق همیشه نورانی نهج البلاغه نزدیک شود، آن نمونه‌ها را در پاورقی ترجمه آورده‌ایم؛ مانند نمونه‌هایی که امروز در جهان علم با ابزارها و روش‌های پیشرفته شناسایی گردیده و حال آن که در ۱۴ قرن قبل در کلمات نورانی امیر بیان، حضرت علی علیه السلام آمده است.

به نمونه‌هایی توجه فرمایید: امام علیه السلام در خطبه‌های ۱۲ و ۱۴ در نکوهش مردم بصره، عوامل زیست محیطی را در فریب خوردگی مردم مطرح فرمود که امروز در رشته اکولوژی (ECOLOGIE) به این گونه از واقعیت‌ها دست یافته‌اند. یا در روانشناسی و روانکاوی و انسان‌شناسی و تربیت کودک، دستوراتی دارند که امروزه در جهان معاصر در رشته‌های تخصصی علوم به اثبات رسیده است.

۴- ویژگی عمومی بودن ترجمه

هدف مهم ما در این ترجمه، رعایت اصل سادگی، و عمومی بودن آن بود که همه اقشار و سطوح متفاوت فکری موجود در جامعه، بدون مراجعه به کتب تفسیری و لغت و تاریخ، بتوانند از آن استفاده کنند.

۵- رعایت اصل «پیام رسانی» در ضرب المثل‌ها

در فرهنگ همه ملت‌ها، ضرب المثل‌هایی وجود دارد و در ضرب المثل‌ها، پیام‌ها و اهدافی نهفته است. اگر در ترجمه‌ها «اصل پیام رسانی» رعایت نشود، ضرب المثل‌های اقوام و ملل برای یکدیگر قابل فهم نخواهد بود، و چون در ترجمه‌های موجود نهج البلاغه، غالباً اصل پیام رسانی رعایت نشده، و با ترجمه

۱. از رمضان المبارک سال ۷۱ تا رمضان سال ۱۳۷۶

۲. برای اطلاع بیشتر به کتاب «فرهنگ موضوعات کلی نهج البلاغه» یا «فرهنگ معارف نهج البلاغه» نوشته مؤلف مراجعه شود.

ظاهری عبارات، اهداف واقعی گوینده قابل دسترسی نیست، خواننده فارسی زبان حق دارد بپرسد:

- «من گفتار نیستم» یعنی چه؟ و گفتار چیست؟ (وَاللّٰهُ لَا أَكُونُ كَالضَّعِيفِ، خطبه ۵)
- «چون بچه شتر دنبال شتر بودم» چه مفهومی دارد؟ (كَاتَّبَاعِ الْفَصِيلِ أَتْرَأْمُهُ، خطبه ۱۹۲)
- «زن عقرب است» یعنی چه؟ چرا باید به زنان اهانت شود؟ (الْمَرْؤَةُ عَقْرَبٌ) (۱)

اگر بدانند که این ضرب المثل‌ها برای رساندن مفهوم خاصی در ملت‌ها پدید آمدند، و پیام خاصی را در شرائط حاکم بر همان ملت و همان فرهنگ به همراه دارند و اگر در ترجمه ضرب المثل‌ها، اصل پیام‌رسانی رعایت گردد، بسیاری از اعتراضات مطرح نخواهد شد.

پس از تحقیق و بررسی در ضرب المثل‌های نهج البلاغه، و شناخت کاربردی آن در روزگاران گذشته به این نتیجه می‌رسیم که امام علیه السلام در خطبه ۵ می‌خواهد بفرماید که:

«من از مسایل سیاسی کشور غافل نیستم.»

و در خطبه ۱۹۲ این مفهوم را می‌خواهد منتقل کند که:

«من چونان فرزندی که از مادر جدا نمی‌شود، همواره با پیامبر بودم.»

و حکمت ۶۱، یک ضرب المثل است و این پیام را دارد که:

«نیش زن برای شوهرش شیرین است!»

۶ - تفسیر صحیح متشابهات

واژه‌های دنیا، حکومت، لذت، عشق، مال و برخی دیگر از کلمات و عبارات، در جاهای گوناگون، متفاوت و در ظاهر متضاد، وصف و مطرح شده‌اند:

در یک‌جا عام و فراگیر و در جایی خاص و محدود است.

اگر دنیا در برخی از خطبه‌ها نکوهش شد، دنیای عام و دنیای خارج و نظام هستی نیست، بلکه علل و عواملی مطرح است، زیرا در موارد دیگر دنیا را می‌ستایند.

اگر یک‌جا حکومت را نکوهش می‌کند، در جای دیگری آن را یک ضرورت می‌داند؛

اگر یک‌جا نسبت به محبت دنیا هشدار می‌دهد، در جای دیگری محبت دنیا را امری طبیعی می‌داند، پس ستایش یا نکوهش علل و عوامل دارد و ده‌ها و صدها نمونه که محتاج به پژوهش‌های عمیق و بایسته‌ای می‌باشد.

در این‌گونه از موارد نباید به ترجمه ظاهری عبارات رضایت داد، زیرا برای خوانندگان، هدایتگر نخواهد بود. گاهی باید تفسیر و ترجمه را به هم آمیخت، تا اهداف اصلی و مبانی اعتقادی امام علیه السلام روشن و بدون ابهام در دسترس عموم قرار گیرد.

در ترجمه‌های موجود، «النِّسَاءُ تَوَاقِصُ الْعُقُولَ»، راهم چنین ترجمه کرده‌اند: «عقل زنان ناقص است.» و «الْمَرْؤَةُ شَرُّ كُلِّهَا»، راهم ترجمه کرده‌اند که: «زن همه‌اش شر است.»

در صورتی‌که در قرآن کریم و نهج البلاغه، نظام هستی، نظام احسن معرفی شده، و امام علیه السلام خود عدل الهی را به جهانیان شناسانده است و می‌دانیم که خدا شر نیافریده، و پدیده‌های پروردگاری شر نیستند.

پس قرآن و سنت مسلمّه و فلسفه و کلام و مبانی اعتقادی با ظاهر عبارات یاد شده در تضاد است، و در

ترجمه‌های ظاهری الفاظ و عبارات نیز، تضادها برطرف نمی‌گردد، که همواره اعتراض‌های خوانندگان را به همراه خواهد داشت.

اگر پس از بررسی‌های لازم به این نتیجه برسیم که: امام در خطبه ۸۰ در مقام بیان تفاوت‌های موجود میان زنان و مردان است، و «نواقص» در اینجا به معنای «تفاوت» است. و در حکمت ۲۳۸، واژه شر را به معنای بد و بدی‌ها استعمال نکرده، بلکه خواسته بفهماند که، ازدواج و تشکیل زندگی مسؤلیت‌ها و مشکلاتی دارد، همان ضرب‌المثل فارسی که می‌گویند: «زن و بچه درد سرند و بی دردسر هم نمی‌توان زندگی کرد». آنگاه برداشت‌های منفی و اعتراض‌های بیجا مطرح نخواهد شد.^(۱)

۷- آوردن نکات تاریخی

در پاورقی این نسخه، تاریخ نهج البلاغه آمده است که دارنده این نسخه را از مراجعه به کُتب تاریخی بی‌نیاز می‌سازد.

۸- آوردن اسامی اشخاص و اماکن

نکات تاریخی، و اسامی اشخاص و اماکن را بدان جهت آوردیم تا خوانندگان با داشتن همین ترجمه از مراجعه به دیگر کتاب‌های تاریخی بی‌نیاز باشند.

۹- آوردن شأن نزول خطبه‌ها

با تلاش فراوان، آن مقدار از حوادث و تحولات و زمینه‌هایی را که در پدید آمدن خطبه‌ها، نامه‌ها و حکمت‌ها نقش داشتند، به عنوان «شأن نزول» در آغاز خطبه‌ها آوردیم تا خوانندگان با حال و هوای صدور مطالب نهج البلاغه آشنا شوند، و بدانند که نهج البلاغه «کجایی» است؟! زیرا توجه به شأن نزول نهج البلاغه تأثیر تعیین کننده‌ای در فهم مطالب و مفاهیم آن خواهد داشت.

۱۰- فهرست موضوعی

یکی دیگر از آرزوهای ارزشمند، تهیه و تدوین «فهرست موضوعی نهج البلاغه» بود که همواره ذهن ما را به خود مشغول می‌داشت؛ زیرا ترجمه‌های موجود بدون فهرست موضوعی منتشر شده بودند. استخراج عناوین کلی و جزئی و سازماندهی عناوین، و تطبیق علوم و فنون با مفاهیم نهج البلاغه، و خلق و ابداع فهرست‌های زیبا و قالب‌های گویا برای شناخت مباحث آن، سالیان طولانی ما و جمعی از پژوهشگران مؤسسه را به تلاش واداشت؛ ابتدا کتاب «فرهنگ موضوعات کلی نهج البلاغه» را با حدود چهار هزار عنوان در ۷۴ رشته تخصصی تدوین و منتشر ساختیم.

سپس در مدت ۷ سال «فرهنگ معارف نهج البلاغه» را با همکاری جمعی از محققان مؤسسه، در پانزده هزار عنوان کلی و جزئی فراهم آوردیم و در یک اقدام گسترده و فراگیر در تدوین «دائرة المعارف بزرگ نهج البلاغه» کار استخراج فهرست‌ها و قالب‌های مفهومی را به صد هزار عنوان رساندیم، که در فهرست موضوعی این ترجمه، تنها ۱۸ هزار عنوان جزئی و کلی آمده است.

۱۱- آوردن توضیحات ضروری در متن و پاورقی

چون هدف ما در این ترجمه، بهره‌برداری عموم اقشار جامعه بود، نه در سفر و حضر؛ بتواند از نهج البلاغه استفاده کنند، و در همه‌جا منابع تحقیق و کُتب تاریخی یافت نمی‌شود و همه‌جا نمی‌توان از شروح گوناگون

نهج البلاغه استفاده کرد بر آن شديم تا توضيحات ضروري نسبت به مفاهيم، رويداها، تحولات سياسي، تاريخي را در متن يا در پاورقي بياوريم که عموم اقشار جامعه بتوانند از مباحث ارزشمند آن استفاده کنند.

۱۲. حل تضادهای ظاهري

يکي ديگر از ویژگی های مهم اين ترجمه، حل تضادهای ظاهري است که در نهج البلاغه بحثي مطرح شده است که با ظاهر احکام اسلامي يا قرآن کریم تضاد دارد، به گونه ای ترجمه کرده ایم که تضادها برطرف گردند که به مباحث فني و روش اجتهاد شيعه ارتباط دارد، زیرا ما معتقدیم امام معصوم عليه السلام با قرآن و ديگر روايات معصومين عليهم السلام تضادی ندارد.

۱۳. آوردن اختلاف نسخه ها (در متن عربي)

متن عربي نهج البلاغه با ۱۵ نسخه قديمی از اواسط قرن چهارم (۱۵ سال پس از وفات سيد رضي) تا کنون، مقابله و تصحيح شد، و اختلافات مهم و عبارات گوناگونی که در معانی جملات تأثیر داشت در داخل علامت () آورده شد تا محققان و شارحان در مراجعه به اين نسخه بتوانند جنبه های گوناگون یک واژه يا یک جمله را دریابند.

۱۴. شماره گذاری متن عربي

در سال های (۱۳۵۳-۱۳۵۴) که به فکر تدوين «معجم المفهرس نهج البلاغه» افتادیم اولین مسئله ای که در راستای کار ما قرار داشت اين بود که متن نهج البلاغه یک خط در میان شماره گذاری شود و همه آدرس ها بر اساس شماره های متن سازماندهی گردد تا يافتن مطالب دلخواه در خطبه ها و نامه ها و حکمت های طولانی به آسانی میسر باشد و مراجعه کننده ناچار نباشد برای يافتن یک واژه، یک يا چند صفحه را جستجو کند.

و چون پس از انتشار «معجم المفهرس» در ایران و ديگر کشورهای اسلامي، شماره های ثبت شده، در صدها هزار نسخه موجود است، در اين ترجمه نیز همان شماره ها همراه متن عربي ثبت شد تا برای عموم محققان اسلامي قابل استفاده باشد.

تذکر: به علت صفحه بندی جديد، بعضی از آدرس ها تغيير کرده است. پس اگر موضوع مورد نظر خود را در خط آدرس داده شده، پیدا نکردید، آنرا در یک خط قبل يا یک خط بعد، بيايید.

۱۵. آوردن موضوعات کلی خطبه ها، نامه ها و حکمت ها

گرچه در کتاب (فرهنگ موضوعات کلی نهج البلاغه) موضوعات عام و کلی خطبه ها و نامه ها و حکمت های نهج البلاغه را مشروحاً آورده ایم اما در اين نسخه، در متن عربي، زیر شماره های خطبه ها و نامه ها و حکمت ها، عناوين کلی و فهرست های عام هر یک را ثبت کرده ایم که گویای مفاهيم نهفته در آن می باشد و مراجعه کننده در اولین برخورد با واژه (سياسي، اجتماعي، اخلاقي) همراه خطبه يا نامه يا حکمت، سمت گیری آن را درک می کند و می فهمد که اين خطبه اخلاقي يا آن نامه سياسي است که در پیام رسانی و آريزيابی آغازين مباحث نهج البلاغه، نقش بسزائی دارد، اين ویژگی در هيچکدام از نسخه های موجود، چشم نمی خورد.

۱۶. ترجمه توضيحات سيد رضي عليه السلام با عنوان (مؤيد)

در برخی از ترجمه های نهج البلاغه و شرح و تفسير آن، توضيحات ارزشمند سيد رضي ترجمه نشده است و برخی از آوردن آن نیز صرف نظر کرده اند در صورتی که توضيحات سيد رضي از نظر لغوي و أدبي آثار بسيار تعيين کننده ای در فهم مطالب نهج البلاغه دارد. در اين نسخه، تمامی توضيحات سيد رضي با ترجمه آن، هر کدام در جایگاه خاص خودش بگونه ای زیبا آورده شد.

۱۷. مشخص کردن مرجع ضمائر

در این ترجمه، تلاش کرده‌ایم تا مرجع ضمائر (هو، هم، انهم، آنها) را دقیقاً مشخص کرده و در ترجمه بیاوریم که قابل استفاده عموم طبقات جامعه باشد و مطالعه کننده این نسخه، جایگاه اصلی ضمائر را بشناسد.

۱۸. مشخص کردن مخاطب‌های امام (ع) در نهج البلاغه

یکی دیگر از ویژگی‌های این ترجمه که برای عموم مراجعه کنندگان قابل استفاده می‌باشد و کاربرد عمومی دارد، مشخص کردن مخاطب‌های امام (ع) در نهج البلاغه است که امام علی (ع) با چه کسی یا افرادی سخن می‌گوید؟ شناخت مخاطب‌های امام (ع)، ما را در ارزیابی مفاهیم نهج البلاغه کمک می‌کند.

۱۹. تفسیر صحیح عام، خاص، مطلق و مقید

یکی از مشکلات پژوهشی و نظری عموم افراد جامعه ما، مشکل حل متشابهات، و بررسی تطبیقی عام و خاص و مطلق و مقید در احادیث و روایات اسلامی است.

و چون همه مترجمان نهج البلاغه شیوه ترجمه تحت اللفظی را برگزیدند، مراجعه کنندگان به ترجمه‌ها دچار نوعی سرگردانی در فهم نهج البلاغه می‌شوند که در یک خطبه، دنیا نکوهش و در خطبه دیگری ستایش شده است چرا؟ و می‌پرسند آیا این اختلاف و تضاد را می‌شود حل کرد؟ اگر مترجمان در مباحث عام و خاص و مطلق و مقید، رعایت مفاهیم را می‌کردند و عام تخصیص زده را به گونه‌ای مطلق و فراگیر ترجمه نمی‌کردند و مطلق را با قید آن می‌آوردند، این همه حیرت و سرگردانی وجود نداشت. ما سعی کرده‌ایم این اصل را رعایت کنیم. اگر درجائی دنیا نکوهشی می‌شود با بررسی‌های مداوم علت آن را آورده‌ایم که دنیای (حرام) یا (شبهه ناک) است، و اگر در جای دیگر دنیا ستایش می‌شود توضیح داده‌ایم که دنیای (حلال) است.

۲۰. تبیین صحیح اهداف امام (ع) در طرح ارزش‌ها

بسیاری از مترجمان شیوه ترجمه تحت اللفظی را برگزیدند و معتقدند که:

(ما باید تعهد خود را در ترجمه پاسدار باشیم.)

البته این خود مکتب و راه و روشی است محترم و ارزشمند، اما از نظر کاربردی و پیام‌رسانی در برخی از موارد، مشکلات فراوانی را به همراه دارد. با دگرگونی فرهنگ‌ها و تمدن‌ها، و دگرگونی واژه‌ها در پیام‌رسانی‌ها، نسل امروز معانی و مفاهیم نهفته در برخی از عبارات قرآن و احادیث را نمی‌تواند درک کند، در صورتی که ما به امام علی (ع) تعهد داده‌ایم تا پیام او را به نسل امروز برسانیم و در این پیام‌رسانی باید از انواع سبک‌ها و شیوه‌ها استفاده کنیم و گاهی نیز ناچاریم مقید به ظاهر الفاظ و عبارات نباشیم.

پس برای تبیین صحیح اهداف امام (ع) در طرح ارزش‌ها، ناچاریم از شیوه ترجمه (تحت اللفظی) اندکی فاصله گرفته و با تفسیر و ارزیابی صحیح عبارات و کلمات، پیام حضرت مولی (ع) را به نسل امروز برسانیم.

۲۱. آوردن آدرس آیات قرآن

اینکه گفته‌اند: «نهج البلاغه فوق کلام خلق است»

حرفی است ارزشمند و دوست داشتنی، اما در دنباله آن قضاوت فرمودند که: «دون کلام خالق است» این سخن را نشاید که پذیرفت. زیرا نهج البلاغه در تفسیر و تحلیل کلام خداوندی است، نور است و در امتداد نور الهی می‌درخشد، دون، پستی، پائینی، و هر واژه دیگری که سمت و سوی نزول و فرود و سقوط داشته باشد نسبت به نهج البلاغه مردود و مطرود است، بلکه باید گفت:

«نهج البلاغه فوق کلام خلق و ذر پرتو کلام خالق است.»

زیرا حدیث، تفسیر آیات الهی است، واسطه فیض است، در همان اوج و والاتی وحی الهی جای دارد، از

این رو آدرس تمام آیات قرآن نهفته در کلام حضرت مولی علیه السلام را در پاورقی متن عربی آورده‌ایم تا اگر کسی خواست به قرآن مراجعه کند میسر باشد.

۲۲- آوردن برخی از اشعار ضروری

این هدف بسیار ارزشمند هنری، آموزشی را در طول ۱۲ سال، لباس عمل پوشانده و ۱۵۰ دیوان شعر شاعران فارسی زبان را بر سر سفره نورانی نهج البلاغه نشانیدیم که کتاب (فرهنگ شعر شاعران در نهج البلاغه) در دو جلد انتشار یافته است تا اساتید مجرب در تدریس مفاهیم حدیث، از جاذبه هنری اشعار استفاده کنند. در این ترجمه نیز هر جا که ضروری تشخیص داده‌ایم در پاورقی، برخی از اشعار زیبا و شیرین را آورده‌ایم.

۲۳- آوردن مدارک احادیث موجود در کتاب

با عنایات الهی و توجهات خاصه حضرت امیرالمؤمنین علیه السلام اسناد و مدارک خطبه‌ها و نامه‌ها و حکمت‌ها را در کتاب مستقلی با نام (اسناد و مدارک نهج البلاغه) که جلد یازدهم (مجموعه آشنائی با نهج البلاغه) می‌باشد مشروحاً آورده‌ایم، اما در این نسخه به مدارک و منابعی که جناب سید رضی رحمته الله علیه آورده است اکتفا نموده‌ایم.

۲۴- آوردن آمار و ارقام ضروری

آمار و ارقام، ما را در ارزیابی و نتیجه‌گیری کمک می‌کنند، و در تحلیل تاریخ نقش بسزائی خواهند داشت. در این نسخه، هر جا که لازم بود، از آوردن ارقام و آمار خودداری نوزیده و با استفاده از منابع تاریخی، آمار ضروری را ثبت کرده‌ایم.

۲۵- بررسی تطبیقی مکاتب (در پاورقی)

در طول سال‌های ۱۳۵۳ تا کنون، که در مراکز گوناگون آموزشی، در دبیرستان‌ها و مراکز تربیت معلم، و دانشگاه‌ها، به تدریس نهج البلاغه و معارف اسلام اشتغال داشتیم و داریم، با این حقیقت روشن آشنا شدیم که در تمام محورهای خط فکری نسل جوان، نهج البلاغه رهنمودهای تعیین کننده دارد و در هجوم ایسم‌ها و ایست‌ها، بهترین پناهگاه است که قدرت دفاعی لازم به نسل ما می‌دهد تا ارزش‌های اسلامی خود را پاسدار باشند، و تمامی مکاتب و ارداتی را بتوانند عالمانه نقد کنند. از این رو در پاورقی این نسخه سعی کرده‌ایم اشاراتی به مکاتب مصطلح روز، داشته باشیم تا خوانندگان این ترجمه رهنمودی در نقد و ارزیابی مکاتب و بررسی تطبیقی آن داشته باشند، و برای تحقیقات گسترده‌تر به کتب و منابع خاص خود مراجعه کنند.

امیدواریم این ترجمه، با ویژگی‌های یاد شده، خشنودی حضرت مولی الموحّدین امیرالمؤمنین علیه السلام را - هر چند اندک - فراهم کرده باشد، که اهل و معدن و اصل کرامت است که با بزرگواری خویش، دست روسپاهان برخاک مانده را خواهد گرفت. ان شاء الله

مؤسسه فرهنگی تحقیقاتی امیرالمؤمنین علیه السلام

محمد دشتی

زمستان ۷۸

* مقدمه سید رضی رحمته الله علیه بر نهج البلاغه

ستایش خدا را سزااست که حمد را بهای نعمت‌ها و پناهگاه از بلاها، و وسیله رسیدن به نعمت‌ها و بهشت جاویدان، و موجب افزایش احسان و کرمش قرار داد. درود بر پیامبر رحمت، و پیشوای رهبران الهی و چراغ روشنی بخش امت، که ریشه های وجودش بزرگواری و درخت اصل و نسبش پر برگ و پر ثمر بوده است. و درود بر اهل بیتش که چراغ های روشنی بخش تاریکی ها، و وسیله نجات امت ها، و نشانه های روشن دین و مرکز ثقل فضیلت و برتری می باشند. درود بر همه آنان باد؛ درودی که با فضل و بزرگواری آنها برابری کند؛ و پاداش اعمال آنها قرار گیرد؛ پاداشی که مناسب با پاکیزگی اصل و فرع ایشان است. درود بر آنان باد تا زمانی که سفیده صبح گریبان شب را می شکافد و ستارگان طلوع و غروب می کنند.

● چگونه پیدایش کتاب نهج البلاغه

در آغاز جوانی و طراوت زندگی، دست به تألیف کتابی در «خصائص و ویژگی های ائمه علیهم السلام» زدم که مشتمل بر خبرهای جالب و سخنان برجسته آنها بود.

انگیزه این عمل را در آغاز آن کتاب یادآور شدم و آن را آغاز سخن قرار دادم.

پس از گرد آوردن خصائص امیرمؤمنان علیه السلام مشکلات و حوادث روزگار مرا از اتمام بقیه کتاب، باز داشت. من آن کتاب را موقوف نموده و به فصل های مختلفی تقسیم کرده بودم در پایان آن، فصلی که متضمن سخنان جالب امام علیه السلام از سخنان کوتاه در مواظط، حکم، امثال و آداب - «نه خطبه های طولانی و نه نامه های گسترده» - آورده شد. برخی از دوستان آن را جالب و شگفت انگیز، از جنبه های گوناگون دانستند، و از من خواستند کتابی تألیف کنم که سخنان برگزیده امیرمؤمنان علیه السلام در جمیع فنون و بخشهای مختلف، از خطبه ها، نامه ها، مواظط و ادب در آن گرد آید؛ زیرا می دانستند این کتاب متضمن شگفتی های بلاغت و نمونه های ارزنده فصاحت و جواهر سخنان عرب و نکات درخشان از سخنان دینی و دنیوی خواهد بود که در هیچ کتابی جمع آوری نشده و در هیچ نوشته ای تمام جوانب آن گردآوری نگردیده است؛

زیرا امیرمؤمنان منشأ فصاحت و منبع بلاغت و پدیدآورنده آن است،

مکنونات بلاغت بوسیله او آشکار گردیده، و قوانین و اصول آن را گرفته شده است؛

تمام خطباء و سخنرانان به او اقتداء نموده و همه واعظان بلیغ از سخن او استمداد جسته اند.

با این همه، او همیشه پیشرو است آنها دنباله رو، او مقدم است آنها مؤخر، زیرا سخن او کلامی است که آثار

علم الهی، و بوی عطر سخن پیامبر را به همراه دارد.

از این رو خواسته دوستان را اجابت کردم و این کار را شروع کرده، در حالی که یقین داشتم سود و نفع معنوی آن بسیار است، و به زودی همه جا را تحت سیطره خود قرار خواهد داد و اجر آن ذخیره آخرت خواهد بود.

منظورم این بود که علاوه بر فضایل بی شمار دیگر، بزرگی قدر، و شخصیت امیرمؤمنان را از این نظر روشن سازم که: امام علی علیه السلام تنها فردی است که از میان تمام گذشتگانی که سخنی از آنها به جامانده، به آخرین مرحله فصاحت و بلاغت رسیده و گفتار او اقیانوسی است بی کرانه، که سخن هیچ بلیغی به پایه آن نخواهد رسید.

خواستم در افتخار کردن به امام علیه السلام به قول شاعر معروف «فَرَزْدَق» متمثل شوم (که در مورد افتخار به پدارن خود به شخصی به نام «جریر» خطاب می کند).

(ای جریر! اینها پدران و نیاکان منند اگر می توانی در آن هنگام که در مجمعی گرد آمدیم همانند آنها را برای خود برشمار.)

سخنان آن حضرت بر مدار سه اصل می چرخد :

اول - خطبه ها و اوامر

دوم - نامه ها و رسائل

سوم - کلمات حکمت آمیز و مواعظ

تصمیم گرفتیم ابتداء خطبه ها، پس از آن نامه ها، و سپس کلمات حکمت آمیز جالب آن حضرت را جمع کنیم. سپس به هر کدام از آنها بابتی را اختصاص دادیم و صفحاتی ویژه آن گردانیدیم تا مقدمه ای باشد برای به دست آوردن آنچه که به آن دسترسی ندارم (و ممکن است) در آینده به آن برسم. و هرگاه سخنی از آن حضرت در مورد بحث و مناظره، یا پاسخ سؤال، و یا منظور دیگری بود که به آن دست یافتیم ولی جزء هیچ یک از این سه بخش نبود، آن را در مناسب ترین و نزدیک ترین بخش قرار دادیم. اگر در میان آنچه برگزیده ام فصول غیر منظم و سخنان غیر مرتبی آمده، به خاطر آن است که من نکته ها و جملات درخشان آن حضرت را جمع می کنم و منظورم حفظ تمام پیوندها و ارتباطات کلامی نیست.

از شگفتی های سخن امام علیه السلام که او خود در این زمینه تنها است و شریک و همتایی در آنها ندارد، این است که: سخن آن حضرت را که درباره زهد و مواعظ است هرگاه کسی تأمل کند و خود را از این جهت بیگانه دارد که این سخن شخصی عظیم القدر و نافذ الامر است که همه در برابر او سر فرود می آورند؛ شک و تردید نخواهد کرد که گوینده این سخن کسی است که جز در وادی زهد و یارسایی قدم نگذاشته و هیچ اشتغالی به جز عبادت نداشته است و یقین می کند که این سخن از کسی است که در گوشه خانه ای تنها و دور از اجتماع یا در یکی از غارها قرار گرفته که جز صدای خودش را نمی شنود و غیر خویش دیگری را نمی بیند، و همواره مشغول عبادت می باشد. و هیچ گاه نمی تواند باور کند که این سخن کسی است که به هنگام جنگ در دریای لشکر دشمن فرو می رفت و پهلوانان و جنگجویان نیرومند را بر زمین می افکند و او را این حال یکی از زهاد و یکی از افراد صالح و پاک و نمونه ای است که نظیر ندارد.

این است فضایل عجیب و شگفتی زا و ویژگی لطیف او که جمع میان اضداد کرده است. بسیار می شد که من در این باره با برادران مذاکره می کردم و شگفتی آنها را از این ویژگی خاص امام علیه السلام بر می انگیزتم و راستی این خود جای عبرت و شایسته اندیشه و فکر است. اگر در اثناء سخنان انتخاب شده لفظ مردود یا معنی مکرری آمده است، عذر من در این باره این است که در روایات مربوط به سخنان امام علیه السلام اختلاف است؛ گاهی سخنی را در روایتی یافتیم و همان طور که بوده آن را نقل کرده ام. سپس روایت دیگری در همان موضوع به دستم رسیده که با روایت قبل یکسان نبوده، اما به خاطر مطالب بیشتری که داشته، و یا به خاطر لفظ جالب تری که در آن به کار رفته، لازم بود آن را نیز بیاورم. این نیز ممکن است بر اثر سهو و نسیان نه از روی عمد دوباره آورده شده است. با این حال ادعا نمی کنم که من به همه جوانب سخنان امام علیه السلام به طوری احاطه پیدا کرده ام که هیچ کدام از سخنان او از دستم نرفته است؛ بلکه بعید نمی دانم که آنچه نیافته ام بیش از آن باشد که یافته ام، و آنچه در اختیارم قرار گرفته کمتر از آنچه بدستم نیامده باشد.

اما وظیفه من غیر از تلاش و کوشش و سعی فراوان برای یافتن این گم شده نیست، و از خدا می خواهم در این راه مرا راهنمایی کند. بعد از تمام شدن کتاب چنین دیدم که نامش را «تَهْنِئَةُ الْبُلَاغَةِ» بگذارم؛ زیرا این کتاب

درهای بلاغت را به روی بیننده می‌گشاید، و خواسته‌هایش را به او نزدیک می‌سازد. این کتاب هم مورد نیاز دانشمند و عالم، و هم دانشجو و متعلم است، و هم خواسته‌ی شخص بلیغ و زاهد در آن یافت می‌شود. در بین کلمات امام علیه السلام سخنان شگفت‌انگیزی در مورد توحید، عدل و تنزیه خداوند از شباهت به خلق می‌بینم که تشنگان را سیراب کرده، و پرده‌ها را از روی تاریکی شبهات بر می‌گیرد. از خداوند بزرگ توفیق و نگهداری از لغزش را خواستارم، و نیز می‌خواهم که به من در این راه مقاومت و یاری بخشد و از خطای فکر پیش از خطای زبان، و از خطای سخن، پیش از لغزش قدم، به او پناه می‌برم. او مرا کفایت می‌کند و بهترین حافظ و یاور است.

سنة ۴۰۰ هجری

الشَّریف الرضی

«ابو الحسن محمد بن حسین الطاهر ذوالمناقب»

www.ketab.ir

۱. زندگی نامه مترجم	۲. روانشناسی مدعیان دروغین قضاوت	۴۱.
۲. ویژگی‌های این ترجمه	خطبه ۱۸	۴۲.
۳. سرآغاز	نکوهش اهل رأی	۴۳.
۴. مقدمه سید رضی	مبانی وحدت اسلامی	۴۳.
	جامعیت و کمال دین و قرآن	۴۳.
	خطبه ۱۹	
۵. بخش اول - خطبه‌ها	سوابق تاریخی نکوهیده اشعث بن قیس	۴۳.
خطبه ۱	خطبه ۲۰	
عجز انسان از شناخت ذات خدا	علل پنهان بودن اسرار پس از مرگ	۴۵.
دین و شناخت خدا	خطبه ۲۱ - راه رستگاری	۴۵.
راه‌های خداشناسی	خطبه ۲۲	
فلسفه بعثت پیامبران	امام علی و شناساندن ناکثین	۴۵.
فلسفه بعثت پیامبر خاتم النبیین	رد ادعاهای ناکثین	۴۵.
ضرورت امامت پس از پیامبران الهی	شجاعت شهادت طلبی امام علی	۴۵.
ویژگی‌های قرآن و احکام اسلام	خطبه ۲۳	
فلسفه و راه‌آورد حج	تناسب نعمت‌ها با استعدادهای گوناگون	۴۷.
خطبه ۲	ضرورت تعاون با خویشاوندان	۴۷.
ستایش پروردگار	ضرورت نیکی به خویشاوندان	۴۷.
ویژگی‌های پیامبر اسلام	خطبه ۲۴ - ضرورت آمادگی برای جهاد	۴۷.
شناخت عصر جاهلیت	خطبه ۲۵	
ویژگی‌های اهل بیت	علل شکست ملت‌ها	۴۹.
سیمای فاسدان	نفرین به امت خیانتکار	۴۹.
چابگاه آل محمد	خطبه ۲۶	
خطبه ۳	شناخت فرهنگ جاهلیت	۴۹.
شکوه از ابابکر و غصب خلافت	مظلومیت و تنهایی امام علی	۵۱.
بازی ابابکر با خلافت	معرفی عمر و عاص و ضرورت آمادگی نظامی	۵۱.
شکوه از عمر و ماجرای خلافت	خطبه ۲۷	
شکوه از شورای عمر	ارزش جهاد در راه خدا	۵۱.
شکوه از خلافت عثمان	دعوت به مبارزه و نکوهش از نافرمانی کوفیان	۵۱.
بیعت عمومی مردم با امیرالمؤمنین	مظلومیت امام علی و علل شکست کوفیان	۵۳.
مسئولیت‌های اجتماعی	خطبه ۲۸	
خطبه ۴	دین‌شناسی	۵۳.
ویژگی‌های اهل بیت پیامبر	ضرورت توبه و آخرت‌گرایی	۵۳.
ویژگی‌های امام علی	ترسناک‌ترین آفت‌ها	۵۳.
خطبه ۵	خطبه ۲۹	
راه‌های پرهیز از فتنه‌ها	علل نکوهش و شکست کوفیان	۵۵.
فلسفه سکوت امام علی	مسخ و دگرگونی کوفیان	۵۵.
خطبه ۶ - آگاهی و مظلومیت امام	خطبه ۳۰ - پاسخ به شایعات دشمن	۵۵.
خطبه ۷ - شناخت پیروان شیطان	خطبه ۳۱ - روانشناسی طلحه و زبیر	۵۵.
خطبه ۸ - پیمان شکنی زبیر	خطبه ۳۲	
خطبه ۹ - شناخت طلحه و زبیر	علل سیر ارتجاعی امت اسلامی	۵۷.
خطبه ۱۰ - آگاهی امام برای مقابله با اصحاب جمل	اقسام مردم	۵۷.
خطبه ۱۱ - آموزش نظامی	وصف باکان در جامعه مسخ شده	۵۷.
خطبه ۱۲ - شرکت آیندگان در پاداش گذشتگان	روش برخورد با دنیا	۵۷.
خطبه ۱۳	خطبه ۳۳	
عوامل سقوط جامعه	آثار وره‌آورد بعثت پیامبر	۵۹.
خطبه ۱۴ - نقش عوامل محیط در انسان	ویژگی‌های نظامی، اخلاقی امام علی	۵۹.
خطبه ۱۵ - سیاست اقتصادی امام	شکوه از فتنه‌انگیزی قریش	۵۹.
خطبه ۱۶	خطبه ۳۴	
اعلام سیاست‌های حکومتی	نکوهش از سستی و نافرمانی کوفیان	۵۹.
فضایل اخلاقی امام	علل عقب‌ماندگی مردم کوفه	۵۹.
سرگردانی مردم و ضرورت تقوا	حقوق متقابل مردم و رهبری	۶۱.
خطبه ۱۷	خطبه ۳۵	
شناخت بدترین انسان‌ها		۴۱.

۷۵	ویزگی‌های جهاد و پیروزی اسلام	۶۱	ضرورت ستایش پروردگار
۷۷	خطبه ۵۷	۶۱	علل شکست کوفیان
۷۷	خبر از سلطه گری و ستمکاری معاویه	۶۱	خطبه ۳۶
۷۷	روش رهایی از ستمکاری معاویه	۶۱	تلاش در هدایت خوارج
۷۷	خطبه ۵۸	۶۳	روانشناسی اهل نهروان
۷۷	خبر از آینده دردناک خوارج	۶۳	خطبه ۳۷
۷۷	ویزگی‌ها و مظلومیت امیرالمؤمنین (ع)	۶۳	ویزگی‌ها و فضایل امام علی (ع)
۷۷	خطبه ۵۹ - خبر از قتلگاه خوارج	۶۳	علت سکوت و کناره‌گیری از خلافت
۷۷	خطبه ۶۰ - خبر از تداوم تفکر انحرافی خوارج	۶۳	خطبه ۳۸ - ضرورت شناخت شبهات
۷۹	خطبه ۶۱ - نهی از کشتار خوارج	۶۳	خطبه ۳۹
۷۹	خطبه ۶۲ - موضع‌گیری امام برابر تهدید به ترور	۶۳	نکوهش کوفیان
۷۹	خطبه ۶۳	۶۵	علل شکست و نابودی کوفیان
۷۹	روش برخورد با دنیا	۶۵	خطبه ۴۰
۷۹	آخرت‌گرایی	۶۵	ضرورت حکومت
۷۹	خطبه ۶۴	۶۵	ره‌آورد حکومت
۷۹	تقوا و آخرت‌گرایی	۶۵	خطبه ۴۱
۷۹	هدفداری و دنیاشناسی	۶۵	پرهیز از حيله و نیرنگ
۷۹	ضرورت توبه و عمل‌گرایی	۶۷	سیاست توحیدی
۷۹	خطبه ۶۵	۶۷	خطبه ۴۲
۸۱	خداشناسی	۶۷	ترسناک‌ترین خصلت‌ها (آروهای طولانی)
۸۱	شناخت صفات پروردگار	۶۷	دنیاشناسی و آخرت‌گرایی
۸۱	رابطه خدا با پدیده‌ها	۶۷	خطبه ۴۳
۸۱	خطبه ۶۶	۶۷	واقع‌نگری در برخورد با دشمن
۸۱	آموزش جنگ انفرادی	۶۷	ضرورت جهاد با شامیان
۸۱	ضرورت هدفداری در جنگ	۶۷	خطبه ۴۴ - نأسف از فرار مصقله
۸۱	ضرورت دشمن‌شناسی	۶۷	خطبه ۴۵
۸۱	خطبه ۶۷	۶۹	ضرورت ستایش پروردگار
۸۳	رد استدلال انصار و قریش در رابطه با امامت	۶۹	روش برخورد با دنیا
۸۳	خطبه ۶۸	۶۹	خطبه ۴۶ - دعای سفر
۸۳	ویزگی‌های مدیریت‌تی هاشم بن عتبّه	۶۹	خطبه ۴۷ - خبر از آینده کوفه
۸۳	ستایش محمد بن ابی بکر	۶۹	خطبه ۴۸
۸۳	خطبه ۶۹	۶۹	جایگاه ستایش پروردگار
۸۳	علل نکوهش کوفیان	۷۱	ضرورت آمادگی رزمی
۸۳	مسخ ارزش‌های اخلاقی در کوفیان	۷۱	خطبه ۴۹
۸۵	خطبه ۷۰ - شکوه‌ها و پیامبر (ص)	۷۱	خداشناسی
۸۵	خطبه ۷۱	۷۱	راه‌های خدانشناسی
۸۵	علل نکوهش کوفیان	۷۱	خطبه ۵۰ - علل پیدایش فتنه‌ها
۸۵	پاسخ به شایعات	۷۳	خطبه ۵۱
۸۵	ویزگی‌های اخلاقی و معنوی امام (ع)	۷۳	فرمان آزادسازی آب فرات
۸۵	خطبه ۷۲	۷۳	تبیین صحیح مرگ و زندگی
۸۵	ویزگی‌های پیامبر اسلام (ص)	۷۳	خطبه ۵۲
۸۷	دعا برای پیامبر (ص)	۷۳	تعریف دنیا
۸۷	خطبه ۷۳	۷۳	والایی نعمت‌های خدا
۸۷	خبر غیبی از حکومت چهار فرمانروای فاسد، از پسران مروان	۷۳	روش‌های شکرگذاری
۸۷	خطبه ۷۴ - ویزگی‌های امام علی (ع) از زبان خود	۷۳	خطبه ۵۳ - وصف قربانی
۸۹	خطبه ۷۵ - دفاعیات امام برابر تهمت‌ها	۷۵	خطبه ۵۴
۸۹	خطبه ۷۶ - صفات بنده پرهیزکار	۷۵	وصف شیدایی مردم در روز بیعت
۸۹	خطبه ۷۷ - هشدار به غاصبان بنی‌امیه	۷۵	ضرورت پیکار با شامیان
۸۹	خطبه ۷۸ - نیایش امام	۷۵	خطبه ۵۵
۸۹	خطبه ۷۹	۷۵	علل ترک آغاز جنگ با شامیان
۹۱	پرهیز از توجه به غیرخدا	۷۵	هدفداری در جنگ
۹۱	تبیین جایگاه علم ستاره‌شناسی	۷۵	خطبه ۵۶
۸۰	خطبه ۸۰	۷۵	وصف مبارزات دوران پیامبر (ص)

۱۱۳	چگونگی آفرینش آسمان ها	۹۱	بیان تفاوت های زنان و مردان
۱۱۵	ویژگی های فرشتگان	۹۱	مدیریت خانوادگی
۱۱۵	اقسام فرشتگان	۹۱	خطبه ۸۱ - تعریف زهد و پارسایی
۱۱۵	صفات والای فرشتگان	۹۲	خطبه ۸۲ - دنیا شناسی
۱۱۷	پاک بودن فرشتگان از رذائل اخلاقی	۹۲	خطبه ۸۳
۱۱۷	چگونگی آفرینش زمین	۹۲	شناخت صفات الهی
۱۱۹	نقش پدیده های جوی در زمین	۹۲	سفارش به پرهیزکاری
۱۱۹	زیبایی های زمین	۹۳	دنیا شناسی
۱۱۹	داستان زندگی آغازین آدم	۹۵	وصف رستخیز
۱۱۹	آفرینش امکانات زندگی	۹۵	وصف احوال پندگان صالح خدا
۱۲۱	تعریف علم خداوند	۹۵	مثل های پند آموز از سمیع های تقوا
۱۲۱	نیایش امیرالمؤمنین (ع)	۹۵	راه های شناخت و عبرت آموزی
	خطبه ۹۲	۹۷	عبرت از مرگ
۱۲۳	علل نپذیرفتن خلافت	۹۷	معرفی الگوهای پرهیزکاری
۱۲۳	ویژگی های مدیریتی امام علی (ع)	۹۷	هشدار از دشمنی شیطان
	خطبه ۹۳	۹۹	شگفتی های آفرینش انسان
۱۲۳	ویژگی های علمی و سیاسی امام علی (ع)	۹۹	عبرت از مرگ و مراحل پس از مرگ
۱۲۳	خبر از فتنه های آینده	۹۹	پند آموزی از تاریخ گذشتگان
۱۲۳	خبر از فتنه های بنی امیه	۹۹	ضرورت توبه و استفاده از فرصت ها
۱۲۵	سرانجام تلخ و دردناک بنی امیه	۹۹	خطبه ۸۴
	خطبه ۹۴	۱۰۱	روانشناسی عمر و عاص
۱۲۵	وصف خدای سبحان	۱۰۱	ویژگی های امام علی (ع)
۱۲۵	وصف پیامبران آسمانی	۱۰۱	خطبه ۸۵
۱۲۵	وصف پیامبر اسلام و اهل بیت پیامبر (ع)	۱۰۱	خدا شناسی
۱۲۵	پندهای جاودانه	۱۰۱	ضرورت پندپذیری
	خطبه ۹۵	۱۰۱	وصف بهشت
۱۲۵	وصف دوران جاهلیت	۱۰۱	خطبه ۸۶
۱۲۷	ویژگی های تبلیغی پیامبر (ع)	۱۰۲	علم الهی
	خطبه ۹۶	۱۰۲	پندهای ارزشمند
۱۲۷	خدا شناسی	۱۰۲	یادآوری ارزش های اخلاقی
۱۲۷	ویژگی های پیامبر (ع)	۱۰۲	شناساندن ضدا ارزش ها
	خطبه ۹۷	۱۰۳	خطبه ۸۷
۱۲۷	علل شکست کوفیان و مظلومیت علی (ع)	۱۰۳	معرفی بهترین بنده خدا
۱۲۹	تفاوت های شامیان با کوفیان	۱۰۵	وصف زشت ترین انسان
۱۲۹	کوفیان و مسخ ارزش ها	۱۰۵	شناساندن جایگاه عبرت پیامبر (ع)
۱۲۹	ضرورت اطاعت از اهل بیت پیامبر (ع)	۱۰۵	ویژگی های امام علی (ع)
۱۲۹	وصف اصحاب پیامبر (ع)	۱۰۷	اخبار غیبی نسبت به آینده بنی امیه
	خطبه ۹۸	۱۰۷	خطبه ۸۸
۱۲۹	خبر از فراگیر شدن ستم بنی امیه	۱۰۷	عوامل هلاکت انسان ها
۱۲۹	روش سالم ماندن در حکومت بنی امیه	۱۰۷	اندوه مسخ ارزش ها
	خطبه ۹۹	۱۰۷	خطبه ۸۹
۱۲۹	ضرورت شکر و سپاس	۱۰۷	وصف روزگاران بعثت پیامبر (ع)
۱۲۹	پرهیز از دنیا پرستی	۱۰۷	عبرت آموزی از روزگار جاهلیت
۱۳۱	ضرورت عبرت آموزی از گذشتگان	۱۰۹	خطبه ۹۰
۱۳۱	ضرورت یاد مرگ و یاری خواستن از خدا	۱۰۹	نشانه های خدا در هستی
	خطبه ۱۰۰	۱۰۹	رابطه خدا با پدیده ها
۱۳۱	شناخت خدا	۱۰۹	اندرزهای حکیمانه
۱۳۱	ویژگی های اخلاقی پیامبر (ع)	۱۰۹	خطبه ۹۱
۱۳۱	تداوم امامت امامان تا ظهور امام زمان (ع)	۱۰۹	خدا شناسی
	خطبه ۱۰۱	۱۱۱	صفات خدا در قرآن
۱۳۳	خدا شناسی	۱۱۳	عجز انسان از شناخت ذات خدا
۱۳۳	هدایت مخالفان	۱۱۳	رد روشهای دروغین شناخت
۱۳۳	خبر از حوادث آینده در کوفه	۱۱۳	وصف پروردگار در آفرینش موجودات

۱۵۳	• خطبه ۱۰۲	• روش برخورد با دنیا
۱۵۳	• وصف روز قیامت	• نکوهش از غفلت زندگان
۱۳۳	• خبر از آینده خونین بصره و رزم مجاهدان	• خطبه ۱۱۴
۱۳۳	• خطبه ۱۰۳	• ارزش ستایش و شهادت به یگانگی خدا
۱۵۵	• روش برخورد با دنیا	• سفارش به تقوا
۱۳۵	• ارزش عالم و بی‌ارزشی جاهل	• شناخت دنیا
۱۳۵	• وصف مؤمن در تحولات سخت آینده	• ارزیابی صحیح رابطه دنیا و آخرت
۱۳۵	• خبر از آزمایش‌ها و دگرگونی اسلام	• خطبه ۱۱۵
۱۳۵	• خطبه ۱۰۴	• دعا برای طلب باران
۱۳۵	• وصف دوران جاهلیت	• روش استغفار
۱۳۵	• ره‌آوردهای بعثت	• خطبه ۱۱۶
۱۳۷	• خطبه ۱۰۵	• ویژگی‌های پیامبر اسلام ﷺ
۱۳۷	• ویژگی‌های پیامبر ﷺ	• اندرز یاران
۱۳۷	• خبر از آینده تلخ بنی‌امیه	• وصف یارانی که به شهادت رسیدند
۱۳۷	• خبر از خونخواهان اهل بیت ﷺ	• خبر از خونریزی و شکمبارگی حجاج بن یوسف ثقفی
۱۳۷	• ضرورت پیروی از اهل بیت ﷺ	• خطبه ۱۱۷ - سرزنش انسان‌های خودپرست
۱۳۷	• وظایف امام در جامعه اسلامی	• خطبه ۱۱۸ - ستودن یاران نیکوکار
۱۳۹	• خطبه ۱۰۶	• خطبه ۱۱۹
۱۳۹	• ویژگی‌ها و ره‌آورد اسلام	• علل نکوهش کوفیان
۱۳۹	• دعا برای پیامبر ﷺ	• مسئولیت‌های رهبری
۱۳۹	• ره‌آورد بعثت پیامبر ﷺ	• ویژگی‌های امام علی ﷺ
۱۳۹	• علل سقوط و سیر ارتجاعی امت	• خطبه ۱۲۰
۱۳۹	• خطبه ۱۰۷ - وصف نبرد یاران در صفین	• ویژگی‌های امام ﷺ و اهل بیت ﷺ
۱۴۱	• خطبه ۱۰۸	• ضرورت آخرت‌گرایی و ترک از عذاب
۱۴۱	• خداشناسی	• خطبه ۱۲۱
۱۴۱	• وصف پیامبر اسلام ﷺ	• علل شکست کوفیان و پذیرش حکمت
۱۴۱	• علل انحراف فرزندان امیه	• وصف یاران شهید
۱۴۱	• نکوهش کوفیان	• هشدار از فریبکاری شیطان
۱۴۱	• خبر از کشتار و فساد بنی‌امیه	• خطبه ۱۲۲
۱۴۳	• هشدار و سفارش به اطاعت از اهل بیت ﷺ	• جداسازی نیروهای خوارج
۱۴۳	• خبر از مسخ ارزش‌ها در حکومت بنی‌امیه	• سیاست استعماری قرآن بر سر نیزه کردن
۱۴۳	• خطبه ۱۰۹	• وصف یاران جهادگر پیامبر ﷺ
۱۴۳	• وصف قدرت پروردگار	• هدف مبارزه با شامیان
۱۴۵	• وصف فرشتگان	• خطبه ۱۲۳
۱۴۵	• نعمت‌های خداوند و سوءاستفاده‌ها	• ضرورت امداد یاران در جنگ
۱۴۵	• خطر عشق و وابستگی‌های دروغین	• آموزش روانی در جنگ
۱۴۵	• وصف چگونگی مرگ	• هشدار از کوتاهی در نبرد
۱۴۷	• وصف رستاخیز و زنده شدن دوباره	• خطبه ۱۲۴
۱۴۷	• وصف پارسایی پیامبر ﷺ	• آموزش تاکتیک‌های رزم انفرادی
۱۴۷	• ویژگی‌های اهل بیت ﷺ	• شرایط پرجمداران
۱۴۷	• خطبه ۱۱۰	• آموزش معنوی سربازان
۱۴۷	• ره‌آورد برخی از مبانی اعتقادی	• خطبه ۱۲۵
۱۴۹	• ارزش و ره‌آوردهای قرآن	• علل پذیرش حکمت
۱۴۹	• خطبه ۱۱۱	• نقش قرآن و سنت در حل مخاصمات
۱۴۹	• هشدار از دنیاپرستی	• علل نکوهش کوفیان و خوارج
۱۴۹	• شناخت ماهیت دنیا	• خطبه ۱۲۶
۱۴۹	• روش برخورد با دنیا	• سیاست توحیدی و عدالت اقتصادی
۱۵۱	• عبرت از گذشتگان	• مرز عدالت و اسراف
۱۵۱	• پرهیز از دنیای حرام	• خطبه ۱۲۷
۱۵۱	• عبرت از قدرتمندان نابود شده	• افشاء عقاید گمراه‌کننده خوارج
۱۵۳	• خطبه ۱۱۲ - عجز انسان از درک فرشتگان	• پرهیز از افراط و تفریط در دوستی امام ﷺ
۱۵۳	• خطبه ۱۱۳	• علل پذیرش حکمت
۱۵۳	• شناخت دنیا و پرهیز از دنیازدگی	• خطبه ۱۲۸

- اخبار غیبی امام علیه السلام نسبت به آینده بصره. ۱۷۱ • خطبه ۱۴۴
- وصف ترک‌های مغول. ۱۷۱ • فلسفه بعثت پیامبران. ۱۸۷
- جایگاه علم غیب. ۱۷۳ • ویژگی‌های امامان دوازده گانه شیعه. ۱۸۹
- خطبه ۱۲۹ • شناساندن گمراهان و عبدالملک مروان. ۱۸۹
- وصف جامعه مسخ شده. ۱۷۳ • اندرزهای جاودانه. ۱۸۹
- عبرت گرفتن از دنیا. ۱۷۳ • خطبه ۱۴۵
- خطبه ۱۳۰ • دنیاشناسی. ۱۸۹
- خداگرایی در مبارزه. ۱۷۵ • نکوهش از بدعت‌ها. ۱۸۹
- ره آورد تقوا. ۱۷۵ • خطبه ۱۴۶
- خطبه ۱۳۱ • علل پیروزی اسلام و مسلمین. ۱۹۱
- علل نکوهش کوفیان. ۱۷۵ • واقع بینی در مشاوره نظامی. ۱۹۱
- فلسفه حکومت اسلامی. ۱۷۵ • خطبه ۱۴۷
- شرایط رهبر اسلامی. ۱۷۵ • ره آورد بعثت پیامبر صلی الله علیه و آله. ۱۹۱
- خطبه ۱۳۲ • خبر از آینده تأسف بار مسلمین. ۱۹۱
- ستایش پروردگار. ۱۷۷ • پندهای حکیمانه. ۱۹۳
- ضرورت یاد مرگ. ۱۷۷ • شناخت جایگاه قرآن و عترت پیامبر صلی الله علیه و آله. ۱۹۳
- ضرورت عمل گرایی و روش برخورد با دنیا. ۱۷۷ • خطبه ۱۴۸
- خطبه ۱۳۳ • روانشناسی طلحه و زبیر. ۱۹۳
- ضرورت توجه به عظمت پروردگار. ۱۷۷ • افشای اهداف شیطان اصحاب جحش. ۱۹۳
- ویژگی‌های قرآن. ۱۷۷ • خطبه ۱۴۹
- ویژگی‌های پیامبر صلی الله علیه و آله. ۱۷۷ • یاد مرگ. ۱۹۳
- روش برخورد با دنیا. ۱۷۹ • وصیت‌های امام علی علیه السلام. ۱۹۳
- اندرزهای جاودانه. ۱۷۹ • وصف دورانی که امام را نمی‌یابند. ۱۹۵
- ره آوردهای قرآن. ۱۷۹ • خطبه ۱۵۰
- علل سقوط مردم. ۱۷۹ • آینده بشریت و ظهور حضرت مهدی علیه السلام. ۱۹۵
- خطبه ۱۳۴ • ره آورد حکومت حضرت مهدی علیه السلام. ۱۹۵
- نقش اعدادهای الهی در پیروزی. ۱۷۹ • سرنوشت مردم پس از پیامبر صلی الله علیه و آله. ۱۹۵
- ضرورت حفظ پایگاه اسلامی. ۱۷۹ • افسوس از سیر ارتجاعی امت. ۱۹۷
- خطبه ۱۳۵ - شناخت دشمنان امام علیه السلام. ۱۷۹ • خطبه ۱۵۱
- خطبه ۱۳۶ • ارزش شهادتین. ۱۹۷
- وصف ویژگی‌های بیعت مردم با امام علیه السلام. ۱۸۱ • نکوهش مردم گمراه. ۱۹۷
- ضرورت یاری کردن در اصلاح و بازسازی دل‌ها. ۱۸۱ • خبر از آینده خونین عرب. ۱۹۷
- خطبه ۱۳۷ • روش مقابله با فتنه‌ها. ۱۹۹
- افشای آت‌اعهای طلحه و زبیر. ۱۸۱ • خطبه ۱۵۲
- وصف ویژگی‌های بیعت با امام علیه السلام. ۱۸۱ • شناخت صفات خدا. ۱۹۹
- شکوه از طلحه و زبیر. ۱۸۱ • شناخت عظمت امامان علیهم السلام و قرآن. ۱۹۹
- خطبه ۱۳۸ • ویژگی‌های قرآن. ۱۹۹
- خبر از ظهور و سیستم حکومتی حضرت مهدی (عج). ۱۸۳ • خطبه ۱۵۳
- خبر از تهاجم خونین عبدالملک مروان به کوفه. ۱۸۳ • وصف گمراهان و غفلت زدران. ۲۰۱
- خطبه ۱۳۹ - ویژگی‌های امام علیه السلام. ۱۸۳ • درمان غفلت زندگی‌ها. ۲۰۱
- خطبه ۱۴۰ • صفات ناپسند نابود کننده. ۲۰۱
- ضرورت یاری کردن پاکان در اصلاح فاسدان. ۱۸۳ • روانشناسی انسانی و حیوانی. ۲۰۱
- ضرورت پرهیز از غیبت دیگران. ۱۸۳ • خطبه ۱۵۴
- خطبه ۱۴۱ • جایگاه امامان معصوم علیهم السلام و نکوهش از منحرفان. ۲۰۳
- حفظ دوستی‌ها و طرد بدگویان. ۱۸۵ • شرایط امامت و رهبری. ۲۰۳
- شناخت حق و باطل. ۱۸۵ • تأثیر متقابل جسم و روح. ۲۰۳
- خطبه ۱۴۲ • خطبه ۱۵۵
- پرهیز از اسراف. ۱۸۵ • وصف پروردگار. ۲۰۳
- شناخت راه‌های بخشش و احسان. ۱۸۵ • شگفتی‌های خفاش. ۲۰۵
- خطبه ۱۴۳ • خطبه ۱۵۶
- رابطه نظام هستی با انسان. ۱۸۵ • ضرورت اطاعت از رهبری. ۲۰۵
- فلسفه آزمایش‌ها. ۱۸۷ • ره آورد ایمان. ۲۰۵
- نیایش برای طلب باران. ۱۸۷ • یادآوری برخی از ارزش‌ها و ویژگی‌های قرآن. ۲۰۷

۲۰۷	خبر از فتنه‌ها و شهادت خویش	۲۲۹	افشای توطئه ناکتین
۲۰۷	خبر از آزمایش شدن اَمّت	۲۳۱	خطبه ۱۷۰ - روش هدایت کردن
	خطبه ۱۵۷		خطبه ۱۷۱
۲۰۷	عبرت از تاریخ گذشتگان	۲۳۱	نیایش در آستانه جنگ
۲۰۹	ضرورت تقوا و خودسازی	۲۳۱	روش بسیج نیروها در جنگ
۲۰۹	یاد تنهایی قبر		خطبه ۱۷۲
	خطبه ۱۵۸		گفتگو در روز شورا
۲۰۹	ارزش پیامبر ﷺ و قرآن	۲۳۳	شکوه از قریش
۲۱۱	خبر از آینده دردناک بنی‌امیه	۲۳۳	شکوه از ناکتین
۲۱۱	خطبه ۱۵۹ - وصف کنشورداری خویش	۲۳۳	علل پیکار با اصحاب جَمَل
	خطبه ۱۶۰		خطبه ۱۷۳
۲۱۱	خداشناسی	۲۳۳	ویژگی‌ها و شرایط رهبر اسلامی
۲۱۱	راه‌های خداشناسی	۲۳۵	ضرورت تقوا
۲۱۲	وصف امیدواری به خدا	۲۳۵	ضرورت شناخت دنیا
۲۱۳	ضرورت توجه به روش زندگی پیامبران		خطبه ۱۷۴
۲۱۳	راه و رسم زندگی پیامبر اسلام ﷺ	۲۳۵	افشای آتاعهای دروغین طلحه
۲۱۵	ضرورت پیروی از سنت پیامبر ﷺ	۲۳۵	پاسخ به شایعات پیرامون قتل عثمان
۲۱۵	ساده‌زیستی امام علی ﷺ		خطبه ۱۷۵
	خطبه ۱۶۱		نکوهش غافلان
۲۱۵	وصف پیامبر ﷺ و اهل بیت ﷺ	۲۳۷	علوم بی‌پایان امام علی ﷺ
۲۱۷	ضرورت تقوا و عبرت از گذشتگان	۲۳۷	ویژگی‌های امام علی ﷺ
	خطبه ۱۶۲		خطبه ۱۷۶
۲۱۷	علل و عوامل غصب امامت	۲۳۷	ضرورت اطاعت از دستورات الهی
۲۱۷	شکوه از ستم‌های معاویه	۲۳۷	ویژگی‌های قرآن
	خطبه ۱۶۳		تشویق به اعمال نیکو
۲۱۹	خداشناسی	۲۳۹	ضرورت کنترل زبان
۲۱۹	وصف ویژگی‌های آفرینش	۲۳۹	پرهیز از بدعت‌ها
۲۱۹	شگفتی آفرینش انسان	۲۴۱	راه‌آوردهای قرآن
	خطبه ۱۶۴		اقسام ظلم و ستم
۲۲۱	هشدار دادن به عثمان	۲۴۱	ضرورت خودسازی
۲۲۱	جایگاه ارزشی امام عادل و رهبر ستمگر		خطبه ۱۷۷
۲۲۱	ترساندن عثمان از خشم مجاهدان	۲۴۱	شرایط حکمت
	خطبه ۱۶۵		نکوهش از خیانت داوران حکمت
۲۲۱	شگفتی آفرینش پرندگان		خطبه ۱۷۸
۲۲۳	شگفتی آفرینش طاووس	۲۴۳	خداشناسی
۲۲۳	روانشناسی حیوانی طاووس	۲۴۳	روش برخورد با دنیا
۲۲۳	شگفتی رنگ آمیزی پرهای طاووس		خطبه ۱۷۹ - خداشناسی
۲۲۵	عجز انسان از درک حقایق پدیده‌ها		خطبه ۱۸۰
۲۲۵	شگفتی آفرینش جانداران کوچک	۲۴۵	نکوهش از کوفیان
۲۲۵	وصف ویژگی‌های بهشت جاودانه	۲۴۵	علل سقوط و انحطاط فکری کوفیان
	خطبه ۱۶۶		خطبه ۱۸۱ - نکوهش فریب خوردگان از خوارج
۲۲۷	احترام متقابل اجتماعی		خطبه ۱۸۲
۲۲۷	آینده دردناک بنی‌امیه	۲۴۵	ستایش پروردگار
۲۲۷	علل پیروزی و شکست ملت‌ها	۲۴۷	راه‌های خداشناسی
	خطبه ۱۶۷		خداشناسی
۲۲۷	ویژگی‌های قرآن	۲۴۹	سفارش به تقوا و پندپذیری از تاریخ
۲۲۷	وصف ویژگی‌های مسلمانی	۲۴۹	وصف حضرت مهدی (عج)
۲۲۹	مسئولیت‌ها	۲۴۹	پند و اندرز یاران
	خطبه ۱۶۸		یاد یاران شهید
۲۲۹	واقع‌بینی امام در مبارزه با ناکتین	۲۴۹	ضرورت جهاد و هدفداری در مبارزه
۲۲۹	مشکلات جنگ داخلی		خطبه ۱۸۳
	خطبه ۱۶۹		خداشناسی
۲۲۹	ضرورت اطاعت از رهبری	۲۵۱	ویژگی‌های قرآن

۲۸۳	علل نکوهش و سقوط کوفیان	۲۵۱	سفارش به پرهیزکاری
۲۸۳	قاطعیت در نبرد با منحرفان	۲۵۳	ضرورت یاد قیامت و عذاب الهی
۲۸۳	سوابق درخشان شجاعت و فضایل امام علی (ع)	۲۵۳	روش استفاده از دنیا
۲۸۵	خبره‌سری و دشمنی سران قریش	۲۵۵	خطبه ۱۸۴ - افشای منافق
۲۸۵	الگوهای کامل انسان	۲۵۵	خطبه ۱۸۵
	خطبه ۱۹۳	۲۵۵	خدانشناسی
۲۸۷	سیمای پرهیزکاران	۲۵۵	ویژگی‌های پیامبر اسلام (ص)
۲۸۷	شب پرهیزکاران	۲۵۵	راه‌های خدانشناسی
۲۸۷	روز پرهیزکاران	۲۵۷	شگفتی آفرینش ملخ
۲۸۹	نشانه‌های پرهیزکاران	۲۵۷	نشانه‌های خدا در طبیعت
۲۸۹	جایگاه اجل و مرگ انسان	۲۵۷	خطبه ۱۸۶
	خطبه ۱۹۴	۲۵۷	شناساندن راه صحیح خدانشناسی
۲۹۱	مشکلات رسالت	۲۵۹	والاثر از صفات پدیده‌ها
۲۹۱	سیمای منافقان	۲۵۹	شناخت قدرت پروردگار
۲۹۱	افشای اهداف شیطانی منافقان	۲۶۱	معاد و آفرینش دوباره پدیده‌ها
	خطبه ۱۹۵	۲۶۳	خطبه ۱۸۷
۲۹۱	نشانه‌های خدا در هستی	۲۶۳	خبر از حوادث و مگرگونی آینده
۲۹۳	خدانشناسی	۲۶۳	ضرورت اطاعت از رهبری
۲۹۳	ضرورت یاد آخرت	۲۶۳	خطبه ۱۸۸
	خطبه ۱۹۶	۲۶۳	سفارش به پرهیزکاری
۲۹۳	وصف جاهلیت	۲۶۳	ارزش یاد مرگ
۲۹۳	ضرورت تقوا و ترک دنیاپرستی	۲۶۳	ضرورت شتاب در نیکوکاری‌ها
۲۹۳	ضرورت عمل‌گرایی	۲۶۵	خطبه ۱۸۹
	خطبه ۱۹۷	۲۶۵	اقسام ایمان
۲۹۳	فضایل امیرالمؤمنین (ع)	۲۶۵	شناخت هجرت و مهاجر واقعی
۲۹۵	اندوه وفات پیامبر (ص)	۲۶۵	مشکلات فهم برخی از احادیث
۲۹۵	ویژگی‌های امام علی (ع)	۲۶۵	آگاهی زرف امام (ع)
	خطبه ۱۹۸	۲۶۵	خطبه ۱۹۰
۲۹۵	شناخت علم الهی	۲۶۵	ضرورت شکرگذاری
۲۹۵	ارزش پرهیزکاری	۲۶۵	سفارش به پرهیزکاری و یاد مرگ
۲۹۵	ویژگی‌های اسلام	۲۶۵	توجه به زودگذر بودن دنیا
۲۹۷	بخت پیامبر (ص)	۲۶۷	آینده پرهیزکاران
۲۹۷	ارزش‌ها و ویژگی‌های قرآن	۲۶۷	آموزش نظامی
	خطبه ۱۹۹	۲۶۷	خطبه ۱۹۱
۲۹۹	ره‌آورد نماز	۲۶۹	شناخت پروردگار
۲۹۹	ارزش و ره‌آورد زکات	۲۶۹	ره‌آورد پرهیزکاری
۲۹۹	مسئولیت ادای امانت	۲۶۹	پرهیز از دنیای حرام
۳۰۱	دانش الهی	۲۷۱	اقسام دنیاپرستان
۳۰۱	خطبه ۲۰۰ - سیاست دروغین معاویه	۲۷۱	خطبه ۱۹۲
	خطبه ۲۰۱	۲۷۱	والایی پروردگار
۳۰۱	ضرورت پیمودن راه حق	۲۷۱	نکوهش از تکبر و خودپسندی شیطان
۳۰۱	مسئولیت‌های عمومی در برابر گناه	۲۷۱	آزمایش‌ها و روش‌های درمان تکبر
	خطبه ۲۰۲	۲۷۳	هشدار از دشمنی‌های شیطان
۳۰۱	شکوه‌ها با پیامبر (ص)	۲۷۳	پرهیز از تکبر و اخلاق جاهلی
۳۰۱	شرح اندوه بی‌پایان	۲۷۵	پرهیز از سران متکبر و خودپسند
	خطبه ۲۰۳	۲۷۵	ضرورت عبرت از گذشتگان
۳۰۳	ضرورت آخرت‌گرایی	۲۷۵	فلسفه آزمایش‌ها
۳۰۳	دنیا و آزمایش‌ها	۲۷۷	فلسفه حج
۳۰۳	خطبه ۲۰۴ - آمادگی برای سفر آخرت	۲۷۹	پرهیز از ستمکاری
	خطبه ۲۰۵	۲۷۹	فلسفه عبادات اسلامی
۳۰۳	برخورد قاطع با سران جمل	۲۷۹	تعصّب ورزیدن زشت و زیبا
۳۰۳	هدف‌داری امام در حکومت	۲۷۹	علل پیروزی و شکست ملت‌ها
۳۰۳	فلسفه عدالت اقتصادی	۲۸۱	ره‌آورد بعثت پیامبر اسلام (ص)

۳۲۷	انسان و رستخیز	خطبه ۲۰۶	پرهیز از دشنام دشمن
۳۲۷	خطبه ۲۲۴	۳۰۵	پرهیز از دشنام دشمن
۳۲۷	امام علیه السلام و پرهیز از ستمکاری	۳۰۵	هدفداری در جنگ و نیایش
۳۲۷	امام علیه السلام و پرهیز از امتیازدهی	۳۰۵	خطبه ۲۰۷ - ضرورت حفظ امامت
۳۲۷	امام علیه السلام و پرهیز از رشوه‌خواری	۳۰۵	خطبه ۲۰۸ - نکوهش از نافرمانی کوفیان
۳۲۷	امام علیه السلام و عدالت اجتماعی	۳۰۷	خطبه ۲۰۹
۳۲۹	خطبه ۲۲۵ - یاری خواستن از خدا در مشکلات اقتصادی	۳۰۷	روش استفاده از دنیا
۳۲۹	خطبه ۲۲۶	۳۰۷	برخورد با تفکر ترک دنیا
۳۲۹	دنیاشناسی	۳۰۷	وظایف رهبری
۳۲۹	ضرورت عبرت گرفتن از دنیا	۳۰۷	خطبه ۲۱۰
۳۲۹	خطبه ۲۲۷	۳۰۷	اقسام احادیث رواج یافته
۳۳۱	چگونگی انس خدا با بندگان عارف	۳۰۷	اقسام راویان حدیث
۳۳۱	روشن درخواست از خداوند	۳۰۹	اقسام یاران پیامبر صلی الله علیه و آله
۳۳۱	خطبه ۲۲۸ - ویژگی‌های سلمان فارسی	۳۰۹	خطبه ۲۱۱
۳۳۱	خطبه ۲۲۹ - ویژگی‌های بیعت مردم با امام	۳۰۹	نشانه‌های خدا در هستی
۳۳۱	خطبه ۲۳۰	۳۰۹	شگفتی آفرینش پدیده‌ها
۳۳۳	ره آورد پرهیزکاری و عمل	۳۱۱	خطبه ۲۱۲ - بسیج مردم برای جنگ با شامیان
۳۳۳	ضرورت یاد مرگ	۳۱۱	خطبه ۲۱۳
۳۳۳	سفارش به نیکوکاری	۳۱۱	خدانشناسی
۳۳۳	دنیا و زاهدان	۳۱۱	ویژگی‌های پیامبر صلی الله علیه و آله
۳۳۳	خطبه ۲۳۱ - ویژگی‌های پیامبر صلی الله علیه و آله	۳۱۳	خطبه ۲۱۴
۳۳۵	خطبه ۲۳۲ - احتیاط در بیت المال	۳۱۳	پیامبر شناسی
۳۳۵	خطبه ۲۳۳	۳۱۳	ارزش دانشمندان الهی
۳۳۵	فصاحت و بلاغت اهل بیت علیهم السلام	۳۱۳	پندهای جاودانه
۳۳۵	علل سقوط جامعه اسلامی	۳۱۳	دعا و نیایش
۳۳۵	خطبه ۲۳۴ - علل تفاوت‌ها میان انسان‌ها	۳۱۳	روشن درخواست از خداوند
۳۳۵	خطبه ۲۳۵ - در سوگ پیامبر صلی الله علیه و آله	۳۱۵	شناخت حقوق اجتماعی
۳۳۷	خطبه ۲۳۶ - یاد مشکلات هجرت	۳۱۵	حقوق متقابل مردم و رهبری
۳۳۷	خطبه ۲۳۷ - سفارش به نیکوکاری	۳۱۵	رأ آورد حقوق اجتماعی
۳۳۷	خطبه ۲۳۸	۳۱۷	ویژگی‌های اخلاقی و مدیریتی امیرالمؤمنین علیه السلام
۳۳۷	وصف شامیان	۳۱۷	ضرورت سالم سازی روابط بین مردم و رهبری
۳۳۷	نکوهش از انتخاب داوران	۳۱۷	خطبه ۲۱۷
۳۳۹	خطبه ۲۳۹ - فضایل اهل بیت پیامبر صلی الله علیه و آله	۳۱۷	شکوه‌ها از قریش
۳۳۹	خطبه ۲۴۰ - نکوهش از موضع‌گیری‌ها ناروای عثمان	۳۱۷	علل تنهایی و مظلومیت
۳۳۹	خطبه ۲۴۱ - تشویق برای جهاد	۳۱۷	خطبه ۲۱۸ - افشای خیانت ناکثان
۳۳۹	بخش دوم - نامه‌ها	۳۱۹	خطبه ۲۱۹ - تأسف بر کشته شدگان جَقل
۳۴۳	نامه ۱	۳۱۹	خطبه ۲۲۰ - پوینده راه خدا
۳۴۳	افشای سران ناکثین	۳۱۹	خطبه ۲۲۱
۳۴۳	تشویق مردم کوفه برای جهاد	۳۲۱	هشدار از غفلت‌زدگی‌ها
۳۴۳	نامه ۲ - تشکر از مجاهدان از جنگ برگشته	۳۲۱	ضرورت عبرت‌آموزشی از گذشتگان
۳۴۳	نامه ۳	۳۲۱	پیام مردگان
۳۴۳	برخورد قاطع با خیانت کارگزاران	۳۲۱	پندپذیری از حالات رفتگان
۳۴۳	هشدار از بی‌اعتباری دنیای حرام	۳۲۳	سختی‌های لحظه‌های مرگ
۳۴۵	ضرورت عبرت از گذشتگان	۳۲۳	خطبه ۲۲۲
۳۴۵	نامه ۴ - روش گزینش نیروهای عمل کننده	۳۲۳	ارزش و ره آورد یاد خدا
۳۴۵	نامه ۵ - هشدار از استفاده ناروای بیت المال	۳۲۳	سیمای یادکنندگان خدا
۳۴۵	نامه ۶	۳۲۳	ارزش وجود ذاکران و عارفان
۳۴۷	علل مشروعت حکومت امام علیه السلام	۳۲۳	خطبه ۲۲۳
۳۴۷	پاسخ به شایعات و ادعاهای معاویه	۳۲۵	هشدار از غرورزدگی‌ها
۳۴۷	نامه ۷	۳۲۵	راه چگونه بودن و چگونه زیستن
۳۴۷	افشای چهره پنهان معاویه	۳۲۷	ضرورت دنیاشناسی
۳۴۷	پاسخ به شایعات		

- نامه ۸ - وادار ساختن معاویه به بیعت ۳۴۷
- نامه ۹ ۳۴۷
- افشای دشمنی‌های قریش و استقامت پیامبر ﷺ ۳۴۷
- افشای ادعاهای دروغین معاویه ۳۴۹
- نامه ۱۰ ۳۴۹
- افشای چهره پنهان معاویه ۳۴۹
- پاسخ به تهدید نظامی معاویه ۳۴۹
- پاسخ به خونخواهی دروغین معاویه ۳۵۱
- نامه ۱۱ ۳۵۱
- احتیاط‌های ضروری در حرکت سپاهیان ۳۵۱
- ویژگی‌های خط شکنان ۳۵۱
- نامه ۱۲ ۳۵۱
- احتیاط‌های نظامی برای سربازان پیشتاز ۳۵۱
- روش استقرار سپاه برابر دشمنان ۳۵۱
- نامه ۱۳ - رعایت سلسله مراتب فرماندهی ۳۵۱
- نامه ۱۴ ۳۵۳
- ترک آغازگری در جنگ ۳۵۳
- اخلاق نظامی پس از نبرد ۳۵۳
- نامه ۱۵ - نیایش در جنگ ۳۵۳
- نامه ۱۶ - آموزش تاکتیک‌های نظامی ۳۵۳
- نامه ۱۷ ۳۵۵
- افشای چهره بنی‌امیه ۳۵۵
- ویژگی‌ها و فضایل اهل بیت شیخ ۳۵۵
- نامه ۱۸ ۳۵۵
- هشدار از مسایل بصره ۳۵۵
- ویژگی‌های قبیله بنی‌تمیم ۳۵۵
- اخلاق مدیریتی ۳۵۵
- نامه ۱۹ ۳۵۷
- هشدار از بدرفتاری با مردم ۳۵۷
- طرح اخلاق اجتماعی و مدیریتی ۳۵۷
- نامه ۲۰ - هشدار از خیانت به بیت‌المال ۳۵۷
- نامه ۲۱ - سفارش به میانه روی ۳۵۷
- نامه ۲۲ - سفارش به آخرت‌گرایی ۳۵۷
- نامه ۲۳ ۳۵۷
- وصیت آخر امام ۳۵۷
- سفارش به ارزش‌های اخلاقی ۳۵۷
- نامه ۲۴ ۳۵۹
- وصیت اقتصادی نسبت به اموال شخصی ۳۵۹
- سفارش به اعتدال در مصرف اموال ۳۵۹
- وصیت به حفظ درختان و باغات ۳۵۹
- نامه ۲۵ ۳۶۱
- اخلاق اجتماعی کارگزاران اقتصادی ۳۶۱
- روش جمع‌آوری بیت‌المال ۳۶۱
- حمایت از حقوق حیوانات ۳۶۱
- نامه ۲۶ ۳۶۱
- اخلاق کارگزاران مالیاتی ۳۶۱
- ضرورت امانت‌داری ۳۶۳
- نامه ۲۷ ۳۶۳
- اخلاق اجتماعی مدیران ۳۶۳
- پرهیزکاران و دنیای حلال ۳۶۳
- ضرورت یاد مرگ ۳۶۳
- اخلاق مدیران اجرایی ۳۶۵
- هشدار از خطرات منافقین ۳۶۵
- نامه ۲۸ ۳۶۵
- افشای ادعاهای دروغین معاویه ۳۶۵
- ویژگی‌ها و فضایل بنی‌هاشم ۳۶۵
- امتیازات بنی‌هاشم و رسوایی بنی‌امیه ۳۶۷
- مظلومیت امیرالمؤمنین (ع) ۳۶۷
- پاسخ به تهدیدات نظامی ۳۶۷
- نامه ۲۹ - هشدار به مردم بصره ۳۶۹
- نامه ۳۰ - پند و هشدار به معاویه ۳۶۹
- نامه ۳۱ ۳۷۱
- انسان و حوادث روزگار ۳۷۱
- مراحل خودسازی ۳۷۱
- اخلاق اجتماعی ۳۷۱
- شتاب در تربیت فرزند ۳۷۳
- روش تربیت فرزند ۳۷۳
- ضرورت توجه به معنویات ۳۷۵
- ضرورت آخرت‌گرایی ۳۷۵
- معیارهای روابط اجتماعی ۳۷۵
- تلاش در جمع‌آوری زاد و توشه ۳۷۷
- نشانه‌های رحمت الهی ۳۷۷
- شرایط اجابت دعا ۳۷۷
- ضرورت یاد مرگ ۳۷۹
- شناخت دنیایرستان ۳۷۹
- ضرورت آخرت‌گرایی و ارزش‌های اخلاقی ۳۷۹
- ضرورت رعایت حقوق دوستان ۳۸۱
- ضرورت توجه به ارزش‌های اخلاقی ۳۸۱
- جایگاه زن و فرهنگ پرهیز ۳۸۳
- نامه ۳۲ - افشای سیاست استحمار معاویه ۳۸۳
- نامه ۳۳ ۳۸۵
- وصف شامیان مسخ شده ۳۸۵
- دستورات لازم به فرماندار مکه ۳۸۵
- نامه ۳۴ ۳۸۵
- روش دلجویی از فرماندار معزول ۳۸۵
- ویژگی‌های مالک اشتر ۳۸۵
- نامه ۳۵ ۳۸۵
- ویژگی‌های محمد بن ابی‌بکر ۳۸۵
- علل سقوط مصر و نكوهش کوفیان ۳۸۵
- نامه ۳۶ ۳۸۷
- آمادگی رزمی امام (ع) ۳۸۷
- اعلام مواضع قاطعانه در جنگ ۳۸۷
- نامه ۳۷ - افشای ادعای دروغین معاویه ۳۸۷
- نامه ۳۸ ۳۸۹
- تشریح اوضاع سیاسی مصر ۳۸۹
- ویژگی‌های مالک اشتر ۳۸۹
- نامه ۳۹ - افشای بردگی عمر و عاص ۳۸۹
- نامه ۴۰ - نکوهش یک کارگزار ۳۸۹
- نامه ۴۱ ۳۸۹
- نکوهش یک مدیر خیانتکار ۳۸۹
- نکوهش از سوءاستفاده در بیت‌المال ۳۹۱
- برخورد قاطع با خیانتکار ۳۹۱
- نامه ۴۲ - روش دلجویی در عزل و نصب‌ها ۳۹۱
- نامه ۴۳ ۳۹۳
- سخت‌گیری در مصرف بیت‌المال ۳۹۳
- روش تنبیه یک مدیر خائن ۳۹۳

نامه ۴۴	هشدارها	۴۱۹
هشدار به زیاد از نقشه‌های معاویه	دستورالعمل‌های ضروری	۳۹۳
رد ادعای ابوسفیان	نامه ۵۴	۳۹۳
نامه ۴۵	طرح ویژگی‌های بیعت مردم با امام علیه السلام	۴۲۱
ضرورت ساده‌زیستی کارگزاران	پاسخ به ادعاهای طلحه و زبیر	۳۹۳
امام الگوی ساده‌زیستی	نامه ۵۵	۳۹۳
ویژگی‌های امیرالمؤمنین علیه السلام	فلسفه آزمایش‌ها	۳۹۵
امام و دنیای حرام	اندرز دادن به دشمن	۳۹۵
امام و دنیای دنیاپرستان	نامه ۵۶ - اخلاق فرماندهی	۳۹۷
وصف رستگاران	نامه ۵۷ - روش بسیج کردن مردم برای جهاد	۳۹۷
نامه ۴۶	نامه ۵۸	۴۲۳
مسئولیت فرمانداری	تبیین عوامل وحدت	۳۹۷
اخلاق مدیریت	علل پیدایش جنگ میان مسلمین	۳۹۹
نامه ۴۷	نامه ۵۹	۴۲۳
وصیت به ارزش‌های اخلاقی	پرهیز از هواپرستی	۳۹۹
پندهای جاودانه	روش برخورد با دنیا	۳۹۹
سفارش به عدالت در قصاص	نامه ۶۰	۳۹۹
نامه ۴۸	روش بحرت در آوردن لشکر	۳۹۹
عوامل رسوایی انسان	روش بازداري لشکر و مردم از ناهنجاری‌ها	۳۹۹
اندرز دادن به معاویه	نامه ۶۱ - نکوهش از فرمانده شکست خورده	۳۹۹
نامه ۴۹ - هشدار به معاویه از دنیاپرستی	نامه ۶۲	۳۹۹
نامه ۵۰	علل پیدایش فتنه‌ها	۴۲۷
پرهیز از غرورزدگی	مظلومیت امیرالمؤمنین علیه السلام	۴۰۱
مسئولیت‌های رهبری و نظامیان	شجاعت و دشمن‌شناسی امام علیه السلام	۴۰۱
نامه ۵۱	علل جهاد و پیکار	۴۲۷
ارزش جمع‌آوری بیت‌المال	نامه ۶۳	۴۲۹
اخلاق کارگزاران اقتصادی	بازداشتن ابوموسی از فتنه‌انگیزی	۴۰۱
نامه ۵۲ - وقت‌های نماز پنجگانه	هشدار و اتمام حجت با ابوموسی	۴۰۳
نامه ۵۳	نامه ۶۴	۴۲۹
ضرورت خودسازی	علل اختلاف بین بنی‌امیه و بنی‌هاشم	۴۰۳
اخلاق رهبری	پاسخ تهدیدات نظامی معاویه	۴۰۳
پرهیز از غرور و خودپسندی	یادآوری دل‌آوری‌ها در پیکارها	۴۰۵
مردم‌گرایی، حق‌گرایی	نامه ۶۵	۴۰۵
ضرورت رازداری	افشای علل گمراهی معاویه	۴۰۵
جایگاه صحیح مشورت	پاسخ به ادعاهای دروغین معاویه	۴۰۷
پرهیز از مدیران حکومت‌های فاسد گذشته	نامه ۶۶ - ضرورت واقع بینی	۴۰۷
اصول روابط اجتماعی رهبران	نامه ۶۷	۴۰۷
ضرورت حفظ سنت‌های نیکو	ضرورت رسیدگی به امور حجاج	۴۰۷
شناخت افشار گوناگون اجتماعی	سفارش به رفع نیازمندی‌های حجاج	۴۰۷
صفات ارزشی نظامیان	نامه ۶۸ - روش برخورد با دنیا	۴۰۹
صفات گزینشی فرماندهان نظامی	نامه ۶۹	۴۰۹
صفات فضات و داوران	اخلاق کارگزاران حکومتی	۴۱۱
نظارت در امور مدیران و کارگزاران	اوصاف مؤمنان	۴۱۱
نظارت دقیق در بیت‌المال و امور مالیات	روش بکارگیری نفس در خوبی‌ها	۴۱۳
اصالت دادن به عمران و آبادانی کشور	نامه ۷۰	۴۱۳
صفات منشیان و نویسندگان حکومت	روش برخورد با فراریان	۴۱۳
نظارت دقیق در امور بازار و بازرگانان	ضرورت دشمن‌شناسی	۴۱۳
نظارت بر زندگی محرومان	نامه ۷۱	۴۱۵
رسیدگی مستقیم به امور نیازمندان	علل عزل یک کارگزار	۴۱۵
اخلاق اختصاصی رهبری	سرزنش از خیانت اقتصادی	۴۱۵
پرهیز از مردم‌گریزی	نامه ۷۲ - انسان و مقدرات الهی	۴۱۷
پرهیز از امتیازدهی به نزدیکان	نامه ۷۳ - افشای سیمای دروغین معاویه	۴۱۷
روش برخورد با دشمن	نامه ۷۴ - مبانی صلح و سازش مسلمین	۴۱۷

- نامه ۷۵ - فرمان اطاعت به معاویه ۴۳۹
- نامه ۷۶ - اخلاق فرماندهی ۴۳۹
- نامه ۷۷ - روش مناظره با دشمن مسلمان ۴۴۱
- نامه ۷۸ ۴۴۱
- علل سقوط جامعه ۴۴۱
- تلاش برای تحقق وحدت ۴۴۱
- نامه ۷۹ - علل نابودی ملت‌ها ۴۴۱
- بخش سوم - حکمت‌های نهج البلاغه
- حکمت ۱ - روش برخورد با فتنه‌ها ۴۴۵
- حکمت ۲ - شناخت ضد ارزش‌ها ۴۴۵
- حکمت ۳ - شناخت ضد ارزش‌ها ۴۴۵
- حکمت ۴ - ارزش‌های اخلاقی و ضد ارزش‌ها ۴۴۵
- حکمت ۵ - شناخت ارزش‌های اخلاقی ۴۴۵
- حکمت ۶ - ارزش رازداری و خوشرویی ۴۴۵
- حکمت ۷ - ایتار اقتصادی و آخرت گرایی ۴۴۵
- حکمت ۸ - شگفتی‌های تن آدمی ۴۴۵
- حکمت ۹ - شناخت ره آورد اقبال و ادبار دنیا ۴۴۵
- حکمت ۱۰ - روش زندگی با مردم ۴۴۵
- حکمت ۱۱ - روش برخورد با دشمن ۴۴۵
- حکمت ۱۲ - آیین دوست یابی ۴۴۵
- حکمت ۱۳ - روش استفاده از نعمت‌ها ۴۴۵
- حکمت ۱۴ - روش برخورد با غریبه‌ها و نادانان ۴۴۷
- حکمت ۱۵ - روش برخورد با قریب خور ۴۴۷
- حکمت ۱۶ - شناخت جایگاه جبر و اختیار ۴۴۷
- حکمت ۱۷ - ضرورت رنگ کردن موه ۴۴۷
- حکمت ۱۸ - ره آورد شوم فرار از جنگ ۴۴۷
- حکمت ۱۹ - ره آورد شوم هواپرستی ۴۴۷
- حکمت ۲۰ - روش برخورد با جوانمردان ۴۴۷
- حکمت ۲۱ - ارزش‌ها و ضد ارزش‌ها ۴۴۷
- حکمت ۲۲ - روش گرفتن حق ۴۴۷
- حکمت ۲۳ - ضرورت عمل گرایی ۴۴۷
- حکمت ۲۴ - روش یاری کردن مردم ۴۴۷
- حکمت ۲۵ - ترس از خدا در فزونی نعمت‌ها ۴۴۷
- حکمت ۲۶ - رفتار شناسی ۴۴۷
- حکمت ۲۷ - روش درمان دردها ۴۴۷
- حکمت ۲۸ - برترین پارسایی ۴۴۷
- حکمت ۲۹ - ضرورت یاد مرگ ۴۴۷
- حکمت ۳۰ - پرهیز از غفلت زدگی ۴۴۷
- حکمت ۳۱ - شناخت پایه های ایمان ۴۴۹
- حکمت ۳۲ - ارزش و والایی انجام دهنده کارها ۴۴۹
- حکمت ۳۳ - اعتدال در بخشش و حساسی ۴۴۹
- حکمت ۳۴ - راه بی نیازی ۴۴۹
- حکمت ۳۵ - ضرورت موقعیت شناسی ۴۴۹
- حکمت ۳۶ - آرزوهای طولانی و بز هکاری ۴۴۹
- حکمت ۳۷ - ضرورت ترک آداب جاهلی ۴۴۹
- حکمت ۳۸ - ارزش‌ها و آداب معاشرت با مردم ۴۵۱
- حکمت ۳۹ - جایگاه واجبات و مستحبات ۴۵۱
- حکمت ۴۰ - راه شناخت عاقل و احمق ۴۵۱
- حکمت ۴۱ - راه شناخت عاقل و احمق ۴۵۱
- حکمت ۴۲ - بیماری و پاک شدن گناهان ۴۵۱
- حکمت ۴۳ - الگوهای انسانی ۴۵۱
- حکمت ۴۴ - ارزش آخرت گرایی ۴۵۱
- حکمت ۴۵ - راه شناخت مؤمن و منافق ۴۵۱
- حکمت ۴۶ - ارزش پشیمانی و زشتی غرورزدگی ۴۵۳
- حکمت ۴۷ - شناخت ارزش‌ها ۴۵۳
- حکمت ۴۸ - رازداری و پیروزی ۴۵۳
- حکمت ۴۹ - شناخت بزرگواری و پست فطرت ۴۵۳
- حکمت ۵۰ - راه جذب دل‌ها ۴۵۳
- حکمت ۵۱ - قدرت و عیب پوشی ۴۵۳
- حکمت ۵۲ - روش برخورد با شکست خوردگان ۴۵۳
- حکمت ۵۳ - شناخت جایگاه سخاوت ۴۵۳
- حکمت ۵۴ - ارزش‌های اخلاقی ۴۵۳
- حکمت ۵۵ - اقسام بردباری ۴۵۳
- حکمت ۵۶ - تهیدستی و تنهایی ۴۵۳
- حکمت ۵۷ - ارزش قناعت و خودکفایی ۴۵۳
- حکمت ۵۸ - توانگری و شهوت‌ها ۴۵۳
- حکمت ۵۹ - ارزش تذکر دادن اشتباهات ۴۵۳
- حکمت ۶۰ - ضرورت کنترل زبان ۴۵۳
- حکمت ۶۱ - شیرینی آزار زن ۴۵۳
- حکمت ۶۲ - روش پاسخ دادن به نیکی‌ها ۴۵۳
- حکمت ۶۳ - ارزش شفاعت ۴۵۳
- حکمت ۶۴ - غفلت دنیا پرستان ۴۵۳
- حکمت ۶۵ - ترک دوستان و تنهایی ۴۵۳
- حکمت ۶۶ - روش خواستن ۴۵۵
- حکمت ۶۷ - ارزش ایتار اقتصادی ۴۵۵
- حکمت ۶۸ - ره آورد عفت و شکرگذاری ۴۵۵
- حکمت ۶۹ - حفظ روح امیدواری ۴۵۵
- حکمت ۷۰ - روانشناسی جاهل ۴۵۵
- حکمت ۷۱ - نشانه کمال عقل ۴۵۵
- حکمت ۷۲ - رابطه دنیا و انسان ۴۵۵
- حکمت ۷۳ - ضرورت خودسازی رهبران ۴۵۵
- حکمت ۷۴ - ضرورت یاد مرگ ۴۵۵
- حکمت ۷۵ - توجه به فناپذیری دنیا ۴۵۵
- حکمت ۷۶ - روش تحلیل رویدادها ۴۵۵
- حکمت ۷۷ - دنیا شناسی ۴۵۵
- حکمت ۷۸ - شناخت جایگاه جبر و اختیار ۴۵۵
- حکمت ۷۹ - ارزش حکمت و بی لیاقتی منافق ۴۵۷
- حکمت ۸۰ - مؤمن و ارزش حکمت ۴۵۷
- حکمت ۸۱ - میزان ارزش انسان‌ها ۴۵۷
- حکمت ۸۲ - ارزش‌های والای انسانی ۴۵۷
- حکمت ۸۳ - روش برخورد با چاپلوسان ۴۵۷
- حکمت ۸۴ - مردم پس از جنگ‌ها ۴۵۷
- حکمت ۸۵ - پرهیز از ادعاهای علمی ۴۵۷
- حکمت ۸۶ - برتری تجربه پیران از قدرتمندی جوانان ۴۵۷
- حکمت ۸۷ - ارزش استغفار ۴۵۷
- حکمت ۸۸ - دو عامل ائمنی مسلمان ۴۵۷
- حکمت ۸۹ - راه اصلاح دنیا و آخرت ۴۵۷
- حکمت ۹۰ - شناخت عالم آگاه ۴۵۹
- حکمت ۹۱ - راه درمان روان ۴۵۹
- حکمت ۹۲ - والاترین دانش ۴۵۹
- حکمت ۹۳ - فلسفه آزمایش‌ها ۴۵۹
- حکمت ۹۴ - شناخت نیکی‌ها و خوبی‌ها ۴۵۹
- حکمت ۹۵ - تقوی و ارزش اعمال ۴۵۹
- حکمت ۹۶ - ارزش علم و بندگی ۴۵۹
- حکمت ۹۷ - ارزش یقین ۴۵۹

- ۴۷۱ ارزش دانشمندان
- ۴۷۱ ویژگی‌های رهبران الهی
- ۴۷۳ حکمت ۱۴۸ - نقش سخن در شناخت انسان
- ۴۷۳ حکمت ۱۴۹ - ضرورت خودشناسی
- ۴۷۳ حکمت ۱۵۰ - ضد ارزش‌ها و هشدارها
- ۴۷۳ حکمت ۱۵۱ - ضرورت آینده‌نگری
- ۴۷۳ حکمت ۱۵۲ - توجه به فناپذیری
- ۴۷۳ حکمت ۱۵۳ - صبر و پیریزی
- ۴۷۳ حکمت ۱۵۴ - اهمیت نیت‌ها
- ۴۷۳ حکمت ۱۵۵ - ضرورت پایبندی به عهد
- ۴۷۳ حکمت ۱۵۶ - ضرورت خدانشناسی و اطاعت
- ۴۷۵ حکمت ۱۵۷ - فراهم بودن راه‌های هدایت
- ۴۷۵ حکمت ۱۵۸ - روش برخورد با دوستان بد
- ۴۷۵ حکمت ۱۵۹ - پرهیز از مواضع إتهام
- ۴۷۵ حکمت ۱۶۰ - قدرت و زورگویی
- ۴۷۵ حکمت ۱۶۱ - ارزش مشورت و پرهیز از خودمحوری
- ۴۷۵ حکمت ۱۶۲ - ضرورت رازداری
- ۴۷۵ حکمت ۱۶۳ - فقر و نابودی
- ۴۷۵ حکمت ۱۶۴ - روش برخورد با متجاوزان
- ۴۷۵ حکمت ۱۶۵ - پرهیز از نافرمانی خدا
- ۴۷۵ حکمت ۱۶۶ - پرهیز از تجاوز به حقوق دیگران
- ۴۷۵ حکمت ۱۶۷ - خودپسندی و محرومیت‌ها
- ۴۷۵ حکمت ۱۶۸ - توجه به فناپذیری دنیا
- ۴۷۵ حکمت ۱۶۹ - آینده‌نگری
- ۴۷۵ حکمت ۱۷۰ - ضرورت ترک گناه
- ۴۷۵ حکمت ۱۷۱ - ره آورد شوم حرام خواری
- ۴۷۵ حکمت ۱۷۲ - نادانی و دشمنی‌ها
- ۴۷۵ حکمت ۱۷۳ - ارزش مشورت‌ها
- ۴۷۵ حکمت ۱۷۴ - ارزش خشم در راه خدا
- ۴۷۵ حکمت ۱۷۵ - راه درمان ترس
- ۴۷۵ حکمت ۱۷۶ - ابزار ریاست
- ۴۷۷ حکمت ۱۷۷ - روش برخورد با بدان
- ۴۷۷ حکمت ۱۷۸ - روش نابود کردن بدی‌ها
- ۴۷۷ حکمت ۱۷۹ - کجاست و سستی اراده
- ۴۷۷ حکمت ۱۸۰ - طمع ورزی و پردگی
- ۴۷۷ حکمت ۱۸۱ - ارزش دوران‌دینی
- ۴۷۷ حکمت ۱۸۲ - شناخت جایگاه سخن و سکوت
- ۴۷۷ حکمت ۱۸۳ - باطل‌گرایی و اختلاف
- ۴۷۷ حکمت ۱۸۴ - ویژگی‌های اعتقادی امام علیه السلام
- ۴۷۷ حکمت ۱۸۵ - ویژگی‌های اعتقادی امام علی علیه السلام
- ۴۷۷ حکمت ۱۸۶ - آینده سخت‌ستکاران
- ۴۷۷ حکمت ۱۸۷ - ضرورت یاد قیامت
- ۴۷۷ حکمت ۱۸۸ - ضرورت حق‌گرایی
- ۴۷۷ حکمت ۱۸۹ - ارزش صبر و خطر بی‌تابی
- ۴۷۷ حکمت ۱۹۰ - معیار امامت؟
- ۴۷۷ حکمت ۱۹۱ - مشکلات دنیا
- ۴۷۷ حکمت ۱۹۲ - پرهیز از زراندوزی
- ۴۷۷ حکمت ۱۹۳ - راه به کار گرفتن قلب
- ۴۷۹ حکمت ۱۹۴ - ضرورت پرهیز از خشم و انتقام
- ۴۷۹ حکمت ۱۹۵ - پرهیز از بخل ورزی
- ۴۷۹ حکمت ۱۹۶ - عبرت آموزی از اِتلاف اموال
- ۴۷۹ حکمت ۱۹۷ - روش درمان روح
- ۴۷۹ حکمت ۱۹۸ - ضرورت حکومت
- ۴۶۱ حکمت ۹۸ - ضرورت عمل کردن به روایات
- ۴۶۱ حکمت ۹۹ - تفسیر إنا لله و إنا الیه راجعون
- ۴۶۱ حکمت ۱۰۰ - روش مناجات کردن
- ۴۶۱ حکمت ۱۰۱ - روش برطرف کردن نیازهای مردم
- ۴۶۱ حکمت ۱۰۲ - آینده و مسخ ارزش‌ها
- ۴۶۱ حکمت ۱۰۳ - روش برخورد با دنیا
- ۴۶۱ حکمت ۱۰۴ - وصف زاهدان
- ۴۶۱ حکمت ۱۰۵ - احترام گذاشتن به مرزها و حدود احکام الهی
- ۴۶۳ حکمت ۱۰۶ - ره آورد شوم دین‌گریزی
- ۴۶۳ حکمت ۱۰۷ - علل سقوط عالمان بی عمل
- ۴۶۳ حکمت ۱۰۸ - شگفتی‌های روح آدمی
- ۴۶۳ حکمت ۱۰۹ - ارزش اهل بیت پیامبر علیهم السلام
- ۴۶۳ حکمت ۱۱۰ - شرایط تحقق اوامر الهی
- ۴۶۳ حکمت ۱۱۱ - عشق تحمّل ناشدنی امام علی علیه السلام
- ۴۶۳ حکمت ۱۱۲ - مشکلات شیعه بودن!!
- ۴۶۳ حکمت ۱۱۳ - ارزش‌های والای اخلاقی
- ۴۶۳ حکمت ۱۱۴ - جایگاه خوش‌بینی و بدبینی در جامعه
- ۴۶۵ حکمت ۱۱۵ - توجه به پایان بشری دنیا
- ۴۶۵ حکمت ۱۱۶ - انسان و انواع آزمایش‌ها
- ۴۶۵ حکمت ۱۱۷ - پرهیز از افراط و تفریط در دوستی با امام علیه السلام
- ۴۶۵ حکمت ۱۱۸ - استفاده از فرصت‌ها
- ۴۶۵ حکمت ۱۱۹ - ضرورت شناخت دنیا
- ۴۶۵ حکمت ۱۲۰ - روانشناسی قبائل قریش
- ۴۶۵ حکمت ۱۲۱ - ارزیابی عمل‌ها
- ۴۶۵ حکمت ۱۲۲ - عبرت از مرگ یاران
- ۴۶۵ حکمت ۱۲۳ - الگوهای کامل انسانیت
- ۴۶۵ حکمت ۱۲۴ - روانشناسی زن و مرد
- ۴۶۵ حکمت ۱۲۵ - امام و شناساندن اسلام
- ۴۶۷ حکمت ۱۲۶ - شگفتی‌های ضد ارزش‌ها
- ۴۶۷ حکمت ۱۲۷ - نکوهش از سستی در عمل
- ۴۶۷ حکمت ۱۲۸ - تأثیر عوامل زیست محیطی در سلامت
- ۴۶۷ حکمت ۱۲۹ - شناخت عظمت پروردگار
- ۴۶۷ حکمت ۱۳۰ - توجه به فناپذیری دنیا
- حکمت ۱۳۱
- الف - سرزنش نکوهش‌کننده دنیا
- ب - خوبی‌ها و زیبایی‌های دنیا
- حکمت ۱۳۲ - ضرورت یاد مرگ
- حکمت ۱۳۳ - اقسام مردم و دنیا
- حکمت ۱۳۴ - حقوق دوستان
- حکمت ۱۳۵ - چهار ارزش برتر
- حکمت ۱۳۶ - فلسفه احکام الهی
- حکمت ۱۳۷ - راه نزول روزی
- حکمت ۱۳۸ - نقش یا دانش الهی در اتفاق
- حکمت ۱۳۹ - تناسب امداد الهی با نیازها
- حکمت ۱۴۰ - قناعت و بی‌نیازی
- حکمت ۱۴۱ - راه آسایش
- حکمت ۱۴۲ - دوستی‌ها و خردمندی
- حکمت ۱۴۳ - غمها و پیری زودرس
- حکمت ۱۴۴ - تناسب بردباری با مصیبت‌ها
- حکمت ۱۴۵ - عبادت‌های بی حاصل
- حکمت ۱۴۶ - ارزش دعا، صدقه و زکات دادن
- حکمت ۱۴۷
- ارزش دانش

- حکمت ۱۹۹- نکوهش آویاش ۴۷۹
حکمت ۲۰۰- نکوهش انسان‌های شرور ۴۷۹
حکمت ۲۰۱- امداد‌های الهی و حفظ انسان ۴۷۹
حکمت ۲۰۲- واقع‌نگری در مسائل سیاسی ۴۷۹
حکمت ۲۰۳- یاد مرگ و پرهیزکاری ۴۷۹
حکمت ۲۰۴- بی‌توجهی به سیاست‌گذاری مردم ۴۷۹
حکمت ۲۰۵- گنجایش نامحدود ظرف علم ۴۸۱
حکمت ۲۰۶- ره آورد حلم و بردباری ۴۸۱
حکمت ۲۰۷- ارزش همانند شدن با خوبان ۴۸۱
حکمت ۲۰۸- مراحل خودسازی ۴۸۱
حکمت ۲۰۹- خبر از ظهور حضرت مهدی علیه السلام ۴۸۱
حکمت ۲۱۰- الگوهای پرهیزکاری ۴۸۱
حکمت ۲۱۱- ارزش‌های اخلاقی ۴۸۱
حکمت ۲۱۲- خودپسندی آفت عقل ۴۸۱
حکمت ۲۱۳- تحمل مشکلات و خشنودی ۴۸۱
حکمت ۲۱۴- نرم‌خوبی و کامیابی ۴۸۱
حکمت ۲۱۵- اختلاف آفت اندیشه ۴۸۱
حکمت ۲۱۶- قدرت و تجاوزکاری ۴۸۱
حکمت ۲۱۷- دگرگونی روزگار و شناخت انسان‌ها ۴۸۱
حکمت ۲۱۸- حسادت آفت دوستی ۴۸۱
حکمت ۲۱۹- آرزوها آفت اندیشه ۴۸۳
حکمت ۲۲۰- روش قضاوت نسبت به انسان‌ها ۴۸۳
حکمت ۲۲۱- آینده دردناک ستمکاران ۴۸۳
حکمت ۲۲۲- بی‌توجهی به بدی بندگان ۴۸۳
حکمت ۲۲۳- حیاء و عیب‌پوشی ۴۸۳
حکمت ۲۲۴- برخی از ارزش‌های اخلاقی ۴۸۳
حکمت ۲۲۵- حسادت و بیماری ۴۸۳
حکمت ۲۲۶- طمع‌ورزی و خواری ۴۸۳
حکمت ۲۲۷- ارکان ایمان ۴۸۳
حکمت ۲۲۸- ارزش‌ها و ضد ارزش‌ها ۴۸۳
حکمت ۲۲۹- ارزش قناعت و خوش خلقی ۴۸۳
حکمت ۲۳۰- راه به دست آوردن روزی ۴۸۳
حکمت ۲۳۱- تعریف عدل و احسان ۴۸۳
حکمت ۲۳۲- ره آورد اتفاق ۴۸۳
حکمت ۲۳۳- پرهیز از آغازگری در مبارزه ۴۸۵
حکمت ۲۳۴- تفاوت اخلاقی مردان و زنان ۴۸۵
حکمت ۲۳۵- نشانه خردمندی ۴۸۵
حکمت ۲۳۶- زشتی دنیای حرام ۴۸۵
حکمت ۲۳۷- اقسام عبادت ۴۸۵
حکمت ۲۳۸- مشکلات تشکیل خانواده ۴۸۵
حکمت ۲۳۹- زشتی سستی و سخن چینی ۴۸۵
حکمت ۲۴۰- غصب و ویرانی ۴۸۵
حکمت ۲۴۱- آینده دردناک ستمکاران ۴۸۵
حکمت ۲۴۲- ارزش ترس از خداوند ۴۸۵
حکمت ۲۴۳- روش صحیح پاسخگویی ۴۸۵
حکمت ۲۴۴- مسؤولیت نعمت‌های الهی ۴۸۵
حکمت ۲۴۵- کاستی قدرت و کنترل شهوت ۴۸۵
حکمت ۲۴۶- هشدار از پشت کردن نعمت‌ها ۴۸۷
حکمت ۲۴۷- ره‌آورد سخاوت ۴۸۷
حکمت ۲۴۸- تقویت خوش‌بینی‌ها ۴۸۷
حکمت ۲۴۹- بهترین عمل‌ها ۴۸۷
حکمت ۲۵۰- خداشناسی در حوادث روزگار ۴۸۷
حکمت ۲۵۱- تلخی‌های و شیرینی‌های دنیا و آخرت ۴۸۷
- حکمت ۲۵۲- فلسفه احکام الهی ۴۸۷
حکمت ۲۵۳- روش سوگند دادن ستمکار ۴۸۷
حکمت ۲۵۴- تلاش در اتفاق‌های اقتصادی ۴۸۷
حکمت ۲۵۵- تندخویی و جنون ۴۸۷
حکمت ۲۵۶- حسادت و بیماری ۴۸۷
حکمت ۲۵۷- راه شاد کردن دیگران ۴۸۷
حکمت ۲۵۸- صدقه و توانگری ۴۸۹
حکمت ۲۵۹- شناخت جایگاه وفاداری ۴۸۹
حکمت ۲۶۰- پرهیز از مُهلت دادن‌های خدا ۴۸۹
حکمت ۲۶۱- اشاره به ظهور امام زمان علیه السلام ۴۹۱
حکمت ۲۶۲- کلام ۲- سخنوری ۴۹۱
حکمت ۲۶۳- کلام ۳- پرهیز از دشمنی کردن ۴۹۱
حکمت ۲۶۴- کلام ۴- سرپرستی زنان ۴۹۱
حکمت ۲۶۵- کلام ۵- تأثیر ایمان در روح ۴۹۱
حکمت ۲۶۶- کلام ۶- ضرورت پرداخت زکات ۴۹۳
حکمت ۲۶۷- کلام ۷- اخلاق نظامی ۴۹۳
حکمت ۲۶۸- کلام ۸- امید به پیروزی ۴۹۳
حکمت ۲۶۹- کلام ۹- جهاد پیامبر صلی الله علیه و آله ۴۹۳
حکمت ۲۷۰- مظلومیت امام علی علیه السلام ۴۹۵
حکمت ۲۷۱- مشکل حق ناشناسی ۴۹۵
حکمت ۲۷۲- مشکل هم‌نشینی با قدرتمندان ۴۹۵
حکمت ۲۷۳- نیکی به بازماندگان دیگران ۴۹۵
حکمت ۲۷۴- گفتار حکیمان و درمان ۴۹۵
حکمت ۲۷۵- روش صحیح پاسخ دادن ۴۹۵
حکمت ۲۷۶- پرهیز از حرص‌ورزی در کسب روزی ۴۹۵
حکمت ۲۷۷- اعتدال در دوستی‌ها و دشمنی‌ها ۴۹۵
حکمت ۲۷۸- روش برخورد با دنیا ۴۹۵
حکمت ۲۷۹- ضرورت حفظ اموال کعبه ۴۹۷
حکمت ۲۸۰- روش صحیح قضاوت ۴۹۷
حکمت ۲۸۱- ضرورت استقامت در برداشتن کجی‌ها ۴۹۷
حکمت ۲۸۲- ضرورت توکل به خداوند ۴۹۷
حکمت ۲۸۳- ضرورت عمل‌گرایی ۴۹۷
حکمت ۲۸۴- ضد ارزش‌های اخلاقی ۴۹۷
حکمت ۲۸۵- پرهیز از دورویی‌ها ۴۹۷
حکمت ۲۸۶- سوگند امام علیه السلام ۴۹۹
حکمت ۲۸۷- ارزش تعاون عمل ۴۹۹
حکمت ۲۸۸- شناخت جایگاه واجبات و مستحبات ۴۹۹
حکمت ۲۸۹- یاد قیامت و آمادگی ۴۹۹
حکمت ۲۹۰- برتری عقل از مشاهده چشم ۴۹۹
حکمت ۲۹۱- غرور، آفت بندپذیری ۴۹۹
حکمت ۲۹۲- علل سقوط جامعه ۴۹۹
حکمت ۲۹۳- دانش نابودکننده عُدراها ۴۹۹
حکمت ۲۹۴- ضرورت استفاده از فرصت‌ها ۴۹۹
حکمت ۲۹۵- سرانجام خوشی‌ها ۴۹۹
حکمت ۲۹۶- مشکل درک قضا و قدر ۴۹۹
حکمت ۲۹۷- جهل و خواری ۴۹۹
حکمت ۲۹۸- الگوی کامل انسانیت ۴۹۹
حکمت ۲۹۹- مسؤولیت نعمت‌ها ۴۹۹
حکمت ۳۰۰- روش تسلیت گفتن ۵۰۱
حکمت ۳۰۱- عزای پیامبر صلی الله علیه و آله و بی‌تابی‌ها ۵۰۱
حکمت ۳۰۲- دوستی با احق هرگز!! ۵۰۱
حکمت ۳۰۳- فاصله میان شرق و غرب ۵۰۱
حکمت ۳۰۴- شناخت دوستان و دشمنان ۵۰۱

۵۰۹	حکمت ۳۴۹ - الگوی انسان کامل	۵۰۱	حکمت ۲۹۱ - پرهیز از دشمنی‌ها
۵۰۹	حکمت ۳۵۰ - روانشناسی مردان ستمکار	۵۰۱	حکمت ۲۹۷ - ضرورت عبرت گرفتن
۵۰۹	حکمت ۳۵۱ - امیدواری در سختی‌ها	۵۰۱	حکمت ۲۹۸ - اعتدال در دشمنی‌ها
۵۰۹	حکمت ۳۵۲ - اعتدال در پرداخت به امور خانواده	۵۰۱	حکمت ۲۹۹ - نماز در نگرانی‌ها
۵۰۹	حکمت ۳۵۳ - بزرگ‌ترین عیب	۵۰۱	حکمت ۳۰۰ - شگفتی روزی‌بندگان
۵۰۹	حکمت ۳۵۴ - روش تبریک گفتن در تولّد فرزند	۵۰۱	حکمت ۳۰۱ - احتیاط در فرستادن پیک‌ها و نامه‌ها
۵۱۱	حکمت ۳۵۵ - پرهیز از تجمل‌گرایی	۵۰۱	حکمت ۳۰۲ - نیاز انسان به دعا
۵۱۱	حکمت ۳۵۶ - قدرت خداوند در روزی رسانی	۵۰۳	حکمت ۳۰۳ - ارزش دنیادوستی
۵۱۱	حکمت ۳۵۷ - روش تسلیت گفتن	۵۰۳	حکمت ۳۰۴ - ضرورت پاسخ دادن به درخواست‌ها
۵۱۱	حکمت ۳۵۸ - مسؤولیت نعمت‌ها	۵۰۳	حکمت ۳۰۵ - غیرتمندی و ترک زنا
۵۱۱	حکمت ۳۵۹ - راه خودسازی	۵۰۳	حکمت ۳۰۶ - نگهدارندگی اجالت
۵۱۱	حکمت ۳۶۰ - ضرورت پرهیز از بدگمانی	۵۰۳	حکمت ۳۰۷ - مشکل مال غارت شده
۵۱۱	حکمت ۳۶۱ - روش خواستن از خدا	۵۰۳	حکمت ۳۰۸ - ره آورد دوستی پدران
۵۱۱	حکمت ۳۶۲ - ضرورت پرهیز از درگیری	۵۰۳	حکمت ۳۰۹ - ارزش گمان مؤمن
۵۱۱	حکمت ۳۶۳ - نشانه بی‌خردی	۵۰۳	حکمت ۳۱۰ - ضرورت اطمینان به وعده‌های الهی
۵۱۱	حکمت ۳۶۴ - جایگاه پرسیدن	۵۰۳	حکمت ۳۱۱ - تفرین امام (ع)
۵۱۱	حکمت ۳۶۵ - ارزش‌های اخلاقی	۵۰۳	حکمت ۳۱۲ - روانشناسی عبادات
۵۱۱	حکمت ۳۶۶ - هماهنگی علم و عمل	۵۰۳	حکمت ۳۱۳ - جامعیت قرآن
۵۱۱	حکمت ۳۶۷ - روش برخورد با دنیا	۵۰۳	حکمت ۳۱۴ - روش برخورد با متجاوز
۵۱۳	حکمت ۳۶۸ - فلسفه کیفر و پاداش	۵۰۳	حکمت ۳۱۵ - روش نویسندگی
۵۱۳	حکمت ۳۶۹ - خبر از مسخ ارزش‌ها	۵۰۳	حکمت ۳۱۶ - پیشوایی مؤمنان و بهکاران
۵۱۳	حکمت ۳۷۰ - هدفداری انسان و ضرورت تقوا	۵۰۳	حکمت ۳۱۷ - اختلاف مسلمین و انحراف یهودیان
۵۱۳	حکمت ۳۷۱ - ارزش‌های والای اخلاقی	۵۰۵	حکمت ۳۱۸ - قاطعیت در مبارزات
۵۱۳	حکمت ۳۷۲ - عوامل استحکام دین و دنیا	۵۰۵	حکمت ۳۱۹ - ره آورد شوم نهیدستی
۵۱۵	حکمت ۳۷۳ - مراحل امر به معروف و نهی از منکر	۵۰۵	حکمت ۳۲۰ - روش صحیح پرسیدن
۵۱۵	حکمت ۳۷۴ - مراحل امر به معروف و نهی از منکر	۵۰۵	حکمت ۳۲۱ - قاطعیت رهبری در مشورت
۵۱۵	حکمت ۳۷۵ - مراحل شکست در مبارزه	۵۰۵	حکمت ۳۲۲ - ضرورت تقویت روحیه مردم پس از جنگ
۵۱۵	حکمت ۳۷۶ - سرانجام حق و باطل	۵۰۵	حکمت ۳۲۳ - علل انحراف خوارج
۵۱۵	حکمت ۳۷۷ - ضرورت ترسیدن از عذاب الهی	۵۰۵	حکمت ۳۲۴ - خداترس در خلوت‌گاه‌ها
۵۱۷	حکمت ۳۷۸ - آثار شوم بُخل‌ورزی	۵۰۵	حکمت ۳۲۵ - اندوه عزای محمدبن ابی‌بکر
۵۱۷	حکمت ۳۷۹ - اقسام روزی و پرهیز از حرص زدن	۵۰۵	حکمت ۳۲۶ - مهلت پذیرش توبه
۵۱۷	حکمت ۳۸۰ - ضرورت یاد مرگ	۵۰۵	حکمت ۳۲۷ - پیروزی‌های دروغین
۵۱۷	حکمت ۳۸۱ - ضرورت رازداری و کنترل زبان	۵۰۵	حکمت ۳۲۸ - مسؤولیت اجتماعی سرمایه داران
۵۱۷	حکمت ۳۸۲ - ارزش سکوت	۵۰۷	حکمت ۳۲۹ - بی‌نیازی از عذرخواهی
۵۱۷	حکمت ۳۸۳ - تلاش برای اطاعت و بندگی	۵۰۷	حکمت ۳۳۰ - مسؤولیت نعمت‌ها
۵۱۷	حکمت ۳۸۴ - راه چگونه زیستن	۵۰۷	حکمت ۳۳۱ - ارزش اطاعت و بندگی
۵۱۷	حکمت ۳۸۵ - دین‌شناسی	۵۰۷	حکمت ۳۳۲ - مسؤولیت رهبری
۵۱۷	حکمت ۳۸۶ - ضرورت استقامت	۵۰۷	حکمت ۳۳۳ - روانشناسی مؤمن
۵۱۷	حکمت ۳۸۷ - شناخت خوبی‌ها و بدی‌ها	۵۰۷	حکمت ۳۳۴ - یاد مرگ و آرزوها
۵۱۷	حکمت ۳۸۸ - فقرزدایی و سلامت	۵۰۷	حکمت ۳۳۵ - آفات اموال
۵۱۷	حکمت ۳۸۹ - ضرورت عمل‌گرایی	۵۰۷	حکمت ۳۳۶ - مسؤولیت وعده‌دادن
۵۱۷	حکمت ۳۹۰ - برنامه‌ریزی صحیح در زندگی	۵۰۷	حکمت ۳۳۷ - ضرورت عمل‌گرایی
۵۱۹	حکمت ۳۹۱ - ضرورت ترک حرام و غفلت زدگی	۵۰۷	حکمت ۳۳۸ - اقسام علم
۵۱۹	حکمت ۳۹۲ - راه شناخت انسان‌ها	۵۰۷	حکمت ۳۳۹ - قدرت و حاکمیت اندیشه
۵۱۹	حکمت ۳۹۳ - روش برخورد با دنیا	۵۰۷	حکمت ۳۴۰ - ارزش پاکدامنی و شکرگذاری
۵۱۹	حکمت ۳۹۴ - ارزش سخن	۵۰۷	حکمت ۳۴۱ - روز دردناک ظالم
۵۱۹	حکمت ۳۹۵ - ارزش قناعت	۵۰۷	حکمت ۳۴۲ - راه بی‌نیازی
۵۱۹	حکمت ۳۹۶ - راه خوب زیستن	۵۰۷	حکمت ۳۴۳ - شناخت مردم و ضد ارزش‌ها
۵۱۹	حکمت ۳۹۷ - عطر خوب	۵۰۷	حکمت ۳۴۴ - ضرورت توجه به فناپذیری دنیا
۵۱۹	حکمت ۳۹۸ - ترک غرور و یاد مرگ	۵۰۹	حکمت ۳۴۵ - یکی از راه‌های پاک ماندن
۵۱۹	حکمت ۳۹۹ - حقوق متقابل پدر و فرزند	۵۰۹	حکمت ۳۴۶ - مشکلات درخواست کردن
۵۱۹	حکمت ۴۰۰ - شناخت واقعیت‌ها و خرافات	۵۰۹	حکمت ۳۴۷ - جایگاه ستایش
۵۱۹	حکمت ۴۰۱ - ضرورت هماهنگی با مردم	۵۰۹	حکمت ۳۴۸ - سخت‌ترین نگاه

- حکمت ۴۰۲ - ضرورت موقعیت شناسی ۵۱۹
- حکمت ۴۰۳ - پرهیز از کارهای گوناگون ۵۲۱
- حکمت ۴۰۴ - تفسیر لاحول ولا قوة الا بالله ۵۲۱
- حکمت ۴۰۵ - جاهلان متظاهر به دین ۵۲۱
- حکمت ۴۰۶ - اخلاق تهیدستان و توانگران ۵۲۱
- حکمت ۴۰۷ - ارزش عقل ۵۲۱
- حکمت ۴۰۸ - سرانجام حق ستیزی ۵۲۱
- حکمت ۴۰۹ - هماهنگی قلب و چشم ۵۲۱
- حکمت ۴۱۰ - ارزش پرهیزگاری ۵۲۱
- حکمت ۴۱۱ - احترام به استاد ۵۲۱
- حکمت ۴۱۲ - راه خودسازی ۵۲۱
- حکمت ۴۱۳ - راه تحمل مصیبت ها ۵۲۱
- حکمت ۴۱۴ - راه تحمل مصیبت ها ۵۲۱
- حکمت ۴۱۵ - دنیا شناسی ۵۲۱
- حکمت ۴۱۶ - روش برخورد با دنیا ۵۲۱
- حکمت ۴۱۷ - شرایط توبه و استغفار ۵۲۳
- حکمت ۴۱۸ - ره آورد حلم ۵۲۳
- حکمت ۴۱۹ - مشکلات انسان ۵۲۳
- حکمت ۴۲۰ - راه درمان شهوت و غفو اهانت کننده ۵۲۳
- حکمت ۴۲۱ - ره آورد عقل ۵۲۳
- حکمت ۴۲۲ - ارزش نیکوکاری ۵۲۳
- حکمت ۴۲۳ - ره آورد خودسازی ۵۲۳
- حکمت ۴۲۴ - ارزش عقل و بُردباری ۵۲۳
- حکمت ۴۲۵ - مسؤولیت توانگران ۵۲۵
- حکمت ۴۲۶ - دو چیز ناپایدار ۵۲۵
- حکمت ۴۲۷ - جایگاه شکوه کردن ۵۲۵
- حکمت ۴۲۸ - شناخت روز عید ۵۲۵
- حکمت ۴۲۹ - اندوه سرمایه داران ۵۲۵
- حکمت ۴۳۰ - اندوه زاراندوزی ۵۲۵
- حکمت ۴۳۱ - اقسام روزی ۵۲۵
- حکمت ۴۳۲ - ویژگی های دوستان خدا ۵۲۵
- حکمت ۴۳۳ - ضرورت توجه به فناء پذیری لذت ها ۵۲۵
- حکمت ۴۳۴ - آزمودن انسان ها ۵۲۵
- حکمت ۴۳۵ - ارزش های والای اخلاقی ۵۲۵
- حکمت ۴۳۶ - راه شناخت بزرگواران ۵۲۷
- حکمت ۴۳۷ - شناخت عدل و بخشش ۵۲۷
- حکمت ۴۳۸ - چهل و دشمن ۵۲۷
- حکمت ۴۳۹ - تعریف زهد و پارسایی ۵۲۷
- حکمت ۴۴۰ - نقش خوابیدن ها در زندگی ۵۲۷
- حکمت ۴۴۱ - تجربه کاری و شناخت مدیران ۵۲۷
- حکمت ۴۴۲ - راه انتخاب شهرها برای زندگی ۵۲۷
- حکمت ۴۴۳ - ویژگی های مالک اشتر ۵۲۷
- حکمت ۴۴۴ - ارزش شادابی در کار ۵۲۷
- حکمت ۴۴۵ - انسان شناسی ۵۲۷
- حکمت ۴۴۶ - ضرورت پرداخت دیون مردم ۵۲۷
- حکمت ۴۴۷ - ضرورت فقه در تجارت ۵۲۷
- حکمت ۴۴۸ - راه برخورد با مصیبت ها ۵۲۷
- حکمت ۴۴۹ - راه مبارزه با هواپرسی ۵۲۷
- حکمت ۴۵۰ - پرهیز از شوخی کردن ۵۲۷
- حکمت ۴۵۱ - روش برخورد با مردم ۵۲۷
- حکمت ۴۵۲ - معیار شناخت فقر و غنا ۵۲۷
- حکمت ۴۵۳ - علل انحراف زبیر ۵۲۹
- حکمت ۴۵۴ - راه غرور زدایی ۵۲۹
- حکمت ۴۵۵ - راه شناخت بزرگ ترین شاعر ۵۲۹
- حکمت ۴۵۶ - بهای جان آدمی ۵۲۹
- حکمت ۴۵۷ - نشنگان مال و علم ۵۲۹
- حکمت ۴۵۸ - نشانه های ایمان ۵۲۹
- حکمت ۴۵۹ - شناخت جایگاه جبر و اختیار ۵۲۹
- حکمت ۴۶۰ - ارزش صبر و تحمل ۵۲۹
- حکمت ۴۶۱ - غیبت نشانه ناتوانی ۵۲۹
- حکمت ۴۶۲ - پرهیز از غرور زدگی در ستایش ۵۲۹
- حکمت ۴۶۳ - دنیا برای آخرت است ۵۲۹
- حکمت ۴۶۴ - سرانجام دردناک بنی امیه ۵۲۹
- حکمت ۴۶۵ - ارزش های والای انصار ۵۲۹
- حکمت ۴۶۶ - دقت در مشاهدات ۵۲۹
- حکمت ۴۶۷ - وصف یکی از رهبران الهی ۵۲۹
- حکمت ۴۶۸ - مسؤولیت سرمایه داری ۵۳۱
- حکمت ۴۶۹ - پرهیز از افراط و تفریط نسبت به امام علیه السلام ۵۳۱
- حکمت ۴۷۰ - تعریف توحید و عدل ۵۳۱
- حکمت ۴۷۱ - شناخت جایگاه سخن و سکوت ۵۳۱
- حکمت ۴۷۲ - دعای باران ۵۳۱
- حکمت ۴۷۳ - ارزش رنگ کردن و آرایش ۵۳۱
- حکمت ۴۷۴ - ارزش عفت و پاکدامنی ۵۳۱
- حکمت ۴۷۵ - ارزش قناعت ۵۳۱
- حکمت ۴۷۶ - راه کشورداری ۵۳۱
- حکمت ۴۷۷ - بزرگ ترین گناه ۵۳۱
- حکمت ۴۷۸ - مسؤولیت آگاهان ۵۳۱
- حکمت ۴۷۹ - بدترین دوست ۵۳۱
- حکمت ۴۸۰ - آفت دوستی ۵۳۳
- فهرست موضوعی نهج البلاغه ۵۳۵
- جدول اختلاف نسخه ها ۶۶۹
- فهرست مطالب ۷۳۵
- دیگر آثار مترجم ۷۵۱

